

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

František Šimek

Nabytí dědictví z historicko-komparativní perspektivy

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Nabytí dědictví z historicko-komparativní perspektivy“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 13. prosince 2017

František Šimek

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, ochotný přístup a mnoho cenných rad a podnětů, které mi poskytl při psaní mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1. Uvedení do problematiky	9
2. Principy dědického práva.....	12
3. Nabývání dědictví podle současné právní úpravy	15
4. Východiska současné právní úpravy.....	18
5. Historický vývoj nabývání dědictví.....	21
5.1 Římské právo	21
5.2 Obecný zákoník občanský z roku 1811	26
5.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937.....	31
5.4 Občanské zákoníky z roku 1950 a 1964.....	33
6. Problematické aspekty nabytí dědictví.....	36
6.1 Nakládání s pozůstalostí v době mezi smrtí zůstavitele a rozhodnutím orgánu veřejné moci.....	36
6.1.1 Společenství dědiců.....	36
6.1.2 Zcizení dědictví	39
6.2 Transmise	42
6.3 Rozdělení pozůstalosti.....	45
6.3.1 Vady dědictví a nahodilá zkáza pozůstalosti nebo její části dle OZ.....	48
Závěr.....	50
Seznam použitých zdrojů.....	53
Abstrakt	56
Abstract	57
Seznam klíčových slov.....	58
The list of keywords	59

Seznam použitých zkratek

ABGB	Obecný zákoník občanský, císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř. z., účinný ke dni 31. prosince 1950
Gl. U.	Sbírka rozhodnutí Glaser- Unger
Gl. U. N. F.	Sbírka rozhodnutí Glaser- Unger neue Folge
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ64	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinný ke dni 31. prosince 2013
VN37	Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník, z roku 1937
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Historická interpretace nabytí dědictví je téma, jež zahrnuje řadu otázek, na jejichž zodpovězení je závislý okamžik přechodu vlastnického práva ke jmění po zůstaviteli a důsledky s tím spojené. Přijetím zákona č. 89/2012 Sb., vstoupily znovu v život instituty jako např. zcizení dědictví aj., které předchozí občanský zákoník neznal, a také došlo k systematickým a terminologickým změnám, které budou mít zcela nepochybně dopad i v praxi. Znovuoživení těchto institutů s sebou nese řadu problémů, od výkladu nových ustanovení, přes řešení otázek sporných, ke kterým téměř neexistuje judikatura, až po důsledky plynoucí z aplikace těchto „staronových“ institutů. Domnívám se, že za současného chápání dědického práva, kdy se jedná především o odvětví práva ponechané právní teorii a z hlediska praxe jen úzce vymezené skupině právníků, zejména notářům, není zcela jasné, jaké dopady budou mít přijaté změny a jaké bude jejich využití v praxi. Bude zajímavé zkoumat, jak byt' banální odlišnost v právní teorii nabývání dědictví může při nastalých situacích ovlivňovat práva dotčených osob. To je důvod, proč se ve své diplomové práci zaměřím právě na okamžik nabytí dědictví, jako na samu podstatu dědického práva.

Cílem mé práce je porovnání platné a účinné právní úpravy s právní úpravou jí předcházející, počínaje římským právem, přes úpravu obecného zákoníku občanského, meziválečné osnovy a konče úpravou občanských zákoníků z let 1950 a 1964. Tato bezprostředně předcházela současné právní úpravě a i přes četné změny bude její judikatura v mnohých případech ještě dlouhá léta vodítkem pro rozhodování soudů. Za pomoci této komparace bych rád zanalyzoval a přiblížil problematiku okamžiku nabytí dědictví z pohledu teorie i praxe a s tím související objektivní odpovědnost spojenou s pozůstalostním jměním v mezidobí od smrti zůstavitele do potvrzení nabytí dědictví soudem či důsledkům jeho nahodilé zkázy nebo vady. Mimo jiné bych na základě této analýzy odvodil nedostatky současné právní úpravy a předestřel východiska, která by byla vhodným řešením pro možnou budoucí novelizaci.

Zvolenou problematikou a tématy příbuznými se v obecné rovině zabývá především komentářová literatura, méně již monografie a odborné články. Výchozími pro mě budou především, z pohledu římského práva, Pietro Bonfante a jeho *Instituce římského práva*, Karol Rebro a Peter Blaho s jejich *Římským právem* a ve druhé části práce především Leopold Heyrovský a jeho *Dějiny a systém soukromého práva*. Mezi další autory se zaměřením na ABGB a praktické řešení některých otázek, především František Rouček a Jaromír Sedláček a jejich *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské*

Rusi. Komentář mimo jiné přináší obsáhlou judikaturu soudů, která může být cenným zdrojem pro řešení problematických aspektů v oblasti staronových institutů dědického práva účinné právní úpravy, jenž se dále promítne v aplikační praxi v případech dosavadní judikaturou neřešených. Pomocnými zdroji mi dále budou např. monografie Antonína Randy a Josepha Ungera, či jiná zahraniční literatura. V neposlední řadě také Karel Eliáš a jeho *Velký akademický komentář*. Tento se zabývá nejen OZ, ale komentuje také předcházející kodexy z roku 1950 a 1964. Velmi důležité pro mě budou také odborné články, např. od Ondřeje Horáka *Nabývání majetku žůstavitele a nahodilá zkáza věci* a Jiřího Spáčila a Martina Šešiny *Nabývání dědictví a vlastnické žaloby dědiců v novém občanském zákoníku*. Nelze však opomenout ani komentáře k platné a účinné právní úpravě.

Ve své práci budu využívat především komparativní metody. Komparací jednotlivých institutů v rámci různých zákoníků vytýčím jejich obecné pojmy, zdůvodním a poukážu na jejich podstatné rozdíly, případně uvedu důležitá východiska. Nezbytnými metodami mi budou metody logické, kdy nejprve abstrahuji pojmy důležité pro svou práci, induktivní metodou dospěji z konkrétních ustanovení a příkladů k obecným závěrům a následně pak pomocí deduktivní metody navrhnu řešení problematických aspektů nabytí dědictví. Z logických metod dále využiji analýzu k rozkladu jednotlivých zákonných ustanovení na samostatné prvky, které pak budu blíže zkoumat, upřesňovat a vykládat.

Mnohosti občanskoprávních úprav odpovídá i struktura mé práce. V první části práce se věnuji vytvoření základního povědomí o problematice nabývání dědictví v souvislostech přidružených institutů dědického práva za současného vymezení principů dědění, jako možných východisek pro další část práce. Principy dědění vycházejí z obzvláště zdařilého díla Emanuela Tilsche *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací právní vědy*. Dále se zabývám již podrobně úpravou nabývání dědictví podle OZ s vytyčením těch částí, které jsou nejasné, přinášejí interpretační potíže nebo jsou sporné. V souvislosti s tím uvádím východiska, ke kterým došli autoři v jednotlivých obdobích vývoje dědického práva s ohledem na terminologické rozdíly daných právních úprav. Následně pro zjištění platnosti a eventuální použitelnosti těchto východisek i pro současnou právní úpravu přezkoumávám nabývání dědictví i těchto jednotlivých období.

Vzhledem k možnosti terminologicky rozdílného pojmání dědictví a pozůstalosti, stejně jako k rozdílnému významu vzniku dědického práva a nabytí dědictví, je pro vyřešení otázky okamžiku přechodu vlastnického práva k pozůstalostnímu jmění na právního nástupce důležité uvést možné problémy, které se vážou na tento okamžik. Tedy zejména jaké mohou být důsledky

nakládání s pozůstalostí v mezidobí od smrti zůstavitele do pravomocného usnesení soudu, jímž se nabytí potvrzuje, vzhledem k odlišným konstrukcím nabývání dědictví. Co se stane, pokud v mezidobí dojde ke změně v osobě dědice nebo dojde k rozdělení jednotlivých věcí na základě vůle zůstavitele nebo i bez ní. A právě problematickými aspekty nabytí dědictví, s vytyčením institutů, které zcela jistě mají vliv na učinění závěru o okamžiku nabytí dědictví, se zabývám ve druhé části této práce. To vše rovněž s přihlédnutím k předchozím právním úpravám.

1. Uvedení do problematiky

Již od nejstarších dob dochází v závislosti na rozvoji společnosti, rodinných vztahů a vztahů ve společnosti k tomu, že si člověk za svého života přisvojuje určité věci do svého vlastnictví, nabývá a pozbývá práva a zavazuje se k povinnostem. Některé takové věci, práva a povinnosti jsou výlučně osobní povahy, spojené s konkrétní osobou, a jiné mohou existovat nezávisle na ní, a proto mohou být předmětem převodu nebo přechodu na osobu další. Jedná se o práva majetková a pro případ smrti člověka je jejich přechod, a otázky s ním související, regulován normami dědického práva. Dědické právo jako takové řadíme mezi odvětví práva soukromého. Jeho úpravu nalezneme v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), v absolutních majetkových právech části třetí (§§ 1475-1720). Právě podle těchto norem je určena osoba dědice, který nabývá práva a povinnosti zůstavitele.

Podle platné a účinné právní úpravy je dědické právo pojímáno jako právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní. Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, tedy nejen aktiva, ale také pasiva k okamžiku smrti zůstavitele, rovněž pohledávky a majetková práva, která vznikla po smrti zůstavitele, avšak mají původ v právních skutečnostech, jež nastaly za jeho života. Totéž platí pro jeho dluhy, a navíc se k nim přidávají náklady pohřbu a náklady některých osob na zaopatření.¹ Šešina uvádí, že pozůstalost lze jinak vyjádřit jako *„právně nedělitelný celek v tom smyslu, že na základě tohoto titulu nabývá dědic vše a přímo po zůstaviteli, aniž by mu byl majetek vydáván jednotlivě po věcech či právech různými způsoby, které zákon předepisuje pro nabytí vlastnického práva k movité věci, nemovité věci, k pohledávce apod., jako je tomu u odkazovníka. Dědic získává titul i k majetku, o kterém ani neví, protože se objeví teprve v budoucnu, vstupuje do držby, kterou započal zůstavitel, do jeho dobré víry v případech, kde se s ní počítá, nastupuje místo něho do soudních a jiných řízení, kterých byl účasten, pokud je to z povahy toho kterého řízení možné.“*²

Komu náleží dědické právo, je dědicem, a pozůstalost je ve vztahu k dědici jeho dědictvím. Vychází tak z právní úpravy § 532 ABGB. Důvodová zpráva k § 1475 OZ uvádí, že pojmově je nutno rozlišovat pozůstalost a dědictví, protože zatímco pozůstalost je jmění zůstavitele nebo jeho část k okamžiku smrti pouze způsobila přejít na dědice jako právního

¹ Srov. § 495 OZ, srov. § 171 ZŘS.

² ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef (eds.). *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer a. s., 2014, s. 420.

nástupce, dědictví je to z pozůstalosti, co mu skutečně připadá. Právě striktní rozlišování těchto pojmů může být jedním z možných východisek pro předmětnou otázku nabývání dědictví, i když zejména v historii docházelo velmi často k zaměňování pojmů nabytí dědictví a nabytí pozůstalosti.

Dědický nápad neboli vznik dědického práva je datován k okamžiku smrti zůstavitele, která nepředstavuje pouze zánik jeho života, nýbrž především právní skutečnost, se kterou je spojen přechod zůstavitelových majetkových a jiných práv, která smrtí nezanikají, na další osoby neboli právní nástupce. Zanikají práva a také povinnosti, která byla neoddělitelně spjata s osobou zůstavitele, avšak i z toho existují výjimky.³ Tato právní skutečnost, podle mého názoru samotná podstata dědického práva, je jeden z nutných předpokladů k realizaci dědického práva. Aby vůbec mohlo dojít k realizaci, musí být splněny ještě další zákonem stanovené předpoklady. Jsou jimi vedle smrti zůstavitele i existence pozůstalosti, právní důvod dědění a způsobilý dědic.

Vše se odvíjí od smrti osoby a to bez ohledu na to, zdali přirozené či „právní“⁴. Smrtí člověku zaniká jeho právní osobnost, přestává být subjektem všech právních vztahů, tím pádem i způsobilý nakládat se svým jměním. Pakliže by neexistovala práva a povinnosti způsobilé k přechodu na dědice, zejména práva vlastnická, k realizaci dědického práva by nemohlo nikdy dojít. K tomu, co je součástí pozůstalosti, je třeba dodat, že je-li majetek zůstavitele nepatrný, nenabývá obstaravatel pohřbu vlastnické právo k němu dědění, ale vydáním na základě rozhodnutí soudu v pozůstalostním řízení.⁵ Podle platné a účinné právní úpravy lze dědit na základě dědické smlouvy, závěti nebo podle zákonné dědické posloupnosti, s právní silou jednotlivých institutů přesně v tomto pořadí, přičemž zákon nevylučuje ani jejich kumulaci. Dědicem pak může být fyzická i právnická osoba. V případě fyzické osoby je výjimkou ze zásady, že osoba v okamžiku smrti zůstavitele existuje aspoň jako nasciturus, umožněno, aby dědila, přestože v tomto okamžiku ještě neexistuje.⁶ Totéž platí i pro právnickou osobu za podmínky, že vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele.⁷ Dědic dále nesmí být vyloučen ze způsobilosti z důvodů některého ze zavrženíhodných jednání popsanych v § 1481 a § 1482 OZ, nesmí se dědictví zříci, odmítnout jej ani se ho vzdát ve prospěch jiného dědice. Přičemž platí, že za života zůstavitele se lze dědictví pouze zříci, kdy zákon stanovuje vyvrátitelnou domněnku, že

³ Do pozůstalosti spadají i subjektivní práva a povinnosti, která jsou sice neoddělitelně spjata s osobou zůstavitele, avšak byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny již za života zůstavitele, tak že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci (srov. § 1475 odst. 2 OZ).

⁴ Srov. § 26 až 28 ve spojení s § 71 an. OZ.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. června 1981, sp. zn. 4 Cz 18/81.

⁶ Srov. § 1515 odst. 1 OZ.

⁷ Srov. § 1478 OZ.

je takové jednání platné jen, stane-li se tato osoba dědicem, a dále vyžaduje formu veřejné listiny.⁸ Na závěr je nutno dodat, že nedědí-li žádný dědic, připadá dědictví státu. Za povšimnutí stojí odlišnost ve výkladu, kdy podle Tilsche pozůstalost teprve v poslední řadě připadá státu, ale zdůrazňuje, že nikoliv jako dědictví, ale jako odúmrt'.⁹ Optikou OZ, kdy je pozůstalost ve vztahu k dědici dědictvím, by se vylučovalo, aby se na stát pohlíželo jako na dědice. Již od dob římského práva, přes rakouské právo a předchozí právní úpravu občanských zákoníků na našem území se stát nepovažoval za dědice, občanský zákoník z roku 1964 dokonce nepoužíval ani výraz odúmrt'. Naopak podle dikce § 1634 OZ, která zjevně vychází z § 689 Vládního návrhu z roku 1937, nadepsaného sice jako odúmrt', se hledí na stát jako na zákonného dědice s výhradou soupisu, ale bez práva dědictví odmítnout.

⁸ Srov. § 1480 OZ.

⁹ TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací právní vědy*. Část 1. Praha: Bursík & Kohout, 1905 (reprint: Wolters Kluwer, 2014), s. 17.

2. Principy dědického práva

S předpoklady, jež musí být naplněny, aby mohlo dojít k realizaci dědického práva, úzce souvisejí principy dědického práva a dědění vůbec. Právní úprava vychází z koncepce individualistického dědického práva (**princip přechodu na jednotlivce**), spolu s uplatněním principu zachování hodnot a existence soukromého vlastnictví. Abychom lépe porozuměli východiskům právních úprav dědického práva, resp. dědění obecně, je třeba se těmito zásadami zabývat podrobněji.

Koncepce individualistického dědického práva zdůrazňuje neomezenou autonomii pořizovatele vůle zvolit si, koho povolat za svého dědice a komu má připadnout jeho majetek. „*Vědomí, že statky po smrti případnou osobám zůstaviteli blízkým, nabádá jej ke produktivní činnosti, ke spornosti, podporuje starostlivost o rodinu a tím altruistické cítění, vede tedy vůbec ke spořádanému životu.*“ Jinak, za předpokladu neexistence soukromého vlastnictví a tudíž přechodu pozůstalosti na stát, by jej to svádělo k lehkomyšlnému a rozhazovačnému nakládání se statky a konsekvencí zachování hodnot pro další generace by byly povětšinou dluhy.¹⁰

V případě **principu zachování hodnot** se podle důvodové zprávy k OZ jedná o zachování hodnot se zřetelem k budoucnosti jako výraz solidarity lidí a sledování cílů sahajících přes více generací.¹¹ Základním předpokladem pro přechod majetkových poměrů zemřelého na subjekty jiné je existence hospodářského a právního pořádku založeného na institutu soukromého vlastnictví. Institut v nejprimitivnějších dobách pozorovatelný pouze u věcí movitých, které se podle tehdejších zvyků pohřbívaly nebo spalovaly spolu se zemřelým. V úvahu připadala zbroj, šperky, koně, ale i například otroci anebo ženy zemřelého. V takových případech přicházely věci po zůstaviteli pro další generace nazmar a myšlenka zachování hodnot tak nebyla naplňována. Naopak dědění nemovitostí bylo pojímáno nikoliv individuálně, ale kolektivně. Pozůstalost náležela celku, obci, nebo rodině.¹²

Na základě aplikace principu zachování hodnot a přechodu na jednotlivce nastává otázka, kdo konkrétně bude dědit. V takovém případě se v dědickém právu střetávají dva principy. **Princip nucenosti** (objektivní nebo také autority) a **princip volnosti** (subjektivní nebo

¹⁰ Tamtéž, s. 15-16.

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012, s. 357 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹² TILSCH: *Dědické právo rakouské...*, s. 9-11.

také svobody) na straně zůstavitele. Jinak řečeno princip nevyhnutelné poslušnosti osob, charakteristický pro starší doby, a princip volnosti zůstavitele pořizovat o pozůstalosti na případ smrti. Princip volnosti je v podstatě důsledkem práva vlastnického, kdy lze věc zcizit nebo i zničit.¹³ Co se týče principu nucenosti, existuje zvláštní skupina majetkových práv, která smrtí zůstavitele nezanikají, avšak jejich přechod na dědice se primárně neřídí právní úpravou nabývání dědictví, ale úpravou ve zvláštních předpisech. Jedná se zejména o mzdová a platová práva z pracovněprávního vztahu zaměstnance, která přecházejí postupně na manžela, děti a rodiče, jestliže žili v době smrti ve společné domácnosti se zůstavitelem. Až pokud takové osoby nejsou, stávají se taková práva součástí dědictví. Peněžité nároky ze smlouvy o penzijním připojištění, které jsou součástí dědictví, teprve pokud není v takové smlouvě ujednáno odbytné. Práva a povinnosti z nájmu bytu jsou součástí dědictví, teprve nepřejdou-li na žádného člena nájemcovy domácnosti. Peněžité nároky z nemocenského pojištění, které mohou primárně uplatňovat manžel, děti a rodiče, jestliže žili v době smrti ve společné domácnosti se zůstavitelem, až pokud takových osob není, stávají se nároky součástí dědictví. Totéž platí i pro nároky z důchodového pojištění a nároky osob se zdravotním postižením.¹⁴

V našem právním řádu se dědictví nabývá na základě **principu rovnosti**. Zákon nezná privilegované dědice, ať už z důvodu prvorozenství, stáří nebo pohlaví. Důležitou otázkou je, co se děje se jměním, které je součástí pozůstalosti v mezidobí mezi smrtí zůstavitele a usnesením soudu v pozůstalostním řízení. Zde se naplno uplatňuje **princip univerzální sukcese**, tedy, že se na pozůstalost hledí jako na nerozlučný celek, který jako jednotka přechází na dědice.

Stejně tak jako se princip nucenosti a volnosti uplatňuje na straně zůstavitele, uplatňuje se zde na straně dědice ve způsobu nabytí dědictví. Při nabytí dědictví se podle většiny současných autorů dále uplatňuje i **princip úřední ingerence**. Ve starších dobách, dokud součástí pozůstalosti ještě nebyla pasiva, docházelo k nabytí dědictví *ipso iure* (silou zákona). V případě, že se pod vlivem principu volnosti zůstavitele a univerzální sukcese vyžaduje projev vůle osoby, zdali se chce stát dědicem, jedná se o **princip adiční** a implicitně vylučuje nabývání dědictví *ipso iure*. Tento se objevoval již v římském právu, ale např. rakouská úprava spočívala na principu adičním úplně v tom, že pokud se dědic o dědictví sám nehlásil, nikdy jej nemohl nabýt. Naopak rozdíl mezi římským a rakouským právem spočíval v okamžiku nabývání nároku na pozůstalost,

¹³ Tamtéž, s. 18.

¹⁴ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír (eds.). *Občanský zákoník IV. Dědické právo. (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 7-8.

kdy pouze v rakouském právu k němu dochází zásadně okamžikem smrti, kdežto v římském právu nikoliv.¹⁵

V zásadě ve všech moderních právních řádech dochází jistým způsobem k úřední ingerenci při způsobu nabývání pozůstalosti, od přijímání přihlášek po vydávání legitimačních listin či jiných potvrzení. Až v souvislosti s nabýváním podle rakouského modelu byla tato ingerence povýšena na princip, protože každá pozůstalost musela být nejen projednána soudem, ale i následně jím dědici odevzdána, teprve tak došlo k nabytí dědictví. Podle Tilsche lze uzavřít, že **princip ingerence** je novinka rakouského práva, která nemá svůj původ v právu římském a je charakteristická pro rakouský model nabývání dědictví. Zároveň shledává patrnou analogii nabývání dědictví se smluvním nabýváním věcných práv. Úmrtí zůstavitele, kterým se pozůstalost kvazi nabízí, by představovalo ofertu ke smlouvě obligační a její akceptaci lze spatřovat v soudním odevzdání (srov. § 1099 a násl. OZ).¹⁶

Vedle koncepce individualistického dědického práva stojí ještě koncepce familiarizace, která vychází z předpokladu, že k nabytí dědictví dochází v důsledku pokrevního nebo obdobného příbuzenského svazku, např. uzavřením manželství nebo registrovaného partnerství.¹⁷ Dědické právo řeší střet těchto dvou koncepcí kompromisem, kdy na jedné straně ponechává testovací volnost pořizovatele a na straně druhé omezuje pořizovatele zákonem určeným okruhem osob, tzv. nepominutelných dědiců, kteří musí, s výjimkou případů platného vydědění, nabýt zákonem stanovený podíl. Navíc musí být dodrženy kogentní normy pro formální a obsahové náležitosti závěti.

¹⁵ TILSCH: *Dědické právo rakouské...*, s. 34-35.

¹⁶ Tamtéž, s. 37-38.

Shodně též HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 9, s. 307.

¹⁷ MIKEŠ, Jirí. *Dědictví a právo: (Právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 34.

3. Nabývání dědictví podle současné právní úpravy

Důvodová zpráva k § 1670 až 1673 rozlišuje **vznik práva** na pozůstalost (dědického práva) a okamžik, kdy toto **právo dospěje**, tedy kdy dojde k nabytí dědictví a dědic se tak stane univerzálním právním nástupcem zůstavitele. Na základě dědické smlouvy anebo závěti lze dědit i později. Jinak řečeno okamžiky, kdy dědické právo vznikne a dospěje, mohou být různé. Z tohoto důvodu občanský zákoník výslovně nestanovuje, že se dědictví nabývá okamžikem smrti zůstavitele.¹⁸

Přestože je dědicem osoba, které náleží dědické právo, občanský zákoník pojímá dědice širěji. Právní úprava se vztahuje i na dědice připadajícího v úvahu (*presumtivního*), dříve označovaného jako delát, jemuž se smrtí zůstavitele pozůstalost nabízí a má právo ji dle § 1485 OZ odmítnout. Dále také na toho, jemuž podle dosavadních výsledků pozůstalostního řízení svědčí dědické právo ze závěti, dědické smlouvy nebo ze zákona a který si činí na dědictví nárok. Nakonec taktéž skutečnému právnímu nástupci zůstavitele, jemuž svědčí nejlepší dědické právo, tedy *titulus i modus* k nabytí dědictví, jelikož mu bylo navíc toto dědictví potvrzeno soudem.¹⁹

Uvádí se, že se na našem území až do roku 1950 vycházelo z koncepce institutu ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*), tzv. **rakouského modelu**, kdy se na pozůstalost, až do rozhodnutí soudu o odevzdání pozůstalosti dědici, hledělo, jako na pozůstalost stále náležející zůstaviteli. Z tohoto důvodu dědic nenabýval dědické právo okamžikem smrti zůstavitele, ale až poté, co se o napadlou pozůstalost u soudu přihlásil a zároveň prokázal právní důvod, na jehož základě mu dědické právo svědčí.²⁰

Nabytí dědictví lze potvrdit jen tomu, jehož nárok byl v pozůstalostním řízení prokázán. Soud vyšetří dědická práva všech, kteří jím byli vyrozuměni nebo kteří se sami přihlásili u soudního komisaře, a posoudí, zda je dědické právo prokázané a jsou splněny i další předpoklady pro vydání usnesení o dědictví. Dědické právo lze považovat za prokázané tehdy, není-li dědic nezpůsobilý k dědickému právu a je-li doložen titul k dědění. Nejčastěji se tak děje předložením rodných listů, prokazujících vztah k zůstaviteli, platnou dědickou smlouvou anebo

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012, s. 417 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹⁹ FIALA, BEEROVÁ: *Občanský zákoník IV*....., s. 9.

²⁰ Tamtéž, s. 29-30.

závěti, naopak dovětkem dědic být ustanoven nemůže.²¹ A zároveň, pokud o delačním důvodu nelze z důvodu např. existence, platnosti či pravosti pochybovat, popř. pokud byly takové pochybnosti odstraněny, zejména vyřešením sporu o dědické právo (§§ 1671-1673 OZ). Samotné prokázání k nabytí dědictví, resp. vydání usnesení o nabytí dědictví, nestačí. Musí být splněna i podmínka, že takový dědic dědictví neodmítl, nevzdal se jej ve prospěch jiných dědiců, ani jej v mezidobí od zůstavitelovy smrti nezczizil, a má mezi všemi navzájem se vylučujícími dědickými právy to nejlepší.²²

I když by bylo dědické právo prokázané, zákon vyžaduje, aby byla nejprve splněna vůle zůstavitele, a za tímto účelem možnost potvrdit nabytí dědictví odkládá do doby, než bude prokázáno, že všechna zůstavitelova nařízení, ale také povinnosti vůči odkazovníkům, byly splněny.²³ Zůstavitelovými nařízeními je třeba rozumět podmínky, at' už odkládací či rozvazovací (např. nestane se mým dědicem, dokud nevystuduje vysokou školu, neudělá si řidičský průkaz; bude mým dědicem, dokud bydlí v naší vesnici apod.), doložení času (např. dovršením osmnáctého roku věku) a příkazy, popř. jiné pokyny, na jejichž základě má dědic povinnost určitým způsobem s majetkem naložit.

V rámci nabývání dědictví z rozhodnutí soudu může být dědictví rozděleno mezi jednotlivé dědice, kdy každý prokázal nejlepší dědické právo. V takovém případě může dojít buď k potvrzení nabytí dědictví více dědici podle dědických (ideálních) podílů nebo k potvrzení nabytí dědictví více dědici podle rozdělení pozůstalosti, upřednostňované právní úpravou.²⁴ Stanovení podílů má význam hned z několika důvodů, např. v jaké výši budou jednotliví dědicové nabývat, pokud se něco objeví teprve v budoucnu, pokud majetek vzejde ze sporu, který vedl zůstavitel a do něhož dědicové jako právní nástupci vstoupili, v jaké výši si budou mezi sebou navzájem odpovídat za úhradu dluhů zůstavitele, které uhradil některý z nich anebo v jaké výši, budou plnit odkaz apod.²⁵ K nabytí dědictví rozdělením pozůstalosti dochází způsobem, kdy jsou jednotlivé části majetku zůstavitele, at' už věci hmotné či nehmotné, movité či nemovité, přikazovány buď do výlučného vlastnictví jednotlivých dědiců nebo dvěma či více dědicům do spoluvlastnictví. K rozdělení dědictví může dojít podle nařízení zůstavitele nebo

²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012, s. 370 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

²² DRÁPAL: *Občanský zákoník IV...*, s. 466-467.

²³ Srov. §§ 1690-1693 OZ.

²⁴ Srov. § 1694 OZ.

²⁵ ŠEŠINA: *Občanský zákoník...*, s. 420-421.

podle určení třetí osoby, kterou zůstavitel pověřil, za podmínky, že jí nesvědčí dědické právo, nebo dohodou dědiců anebo na žádost dědiců rozhodnutím soudu.²⁶

Usnesení o nabytí dědictví vydává notář jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti, které je zahájováno i bez návrhu.²⁷ Probíhá to v zásadě tak, že matriční úřad oznámí soudu úmrtí, ke kterému došlo v jeho obvodu. Ten pak zahájí řízení o pozůstalosti s osobami, o nichž lze mít za to, že jsou dědici zůstavitele. Podle procesní právní úpravy není jeho účelem zakládat práva a povinnosti účastníků řízení, ale pouze deklarovat to, jaká práva a povinnosti jim náležejí podle hmotného práva.

Na závěr je třeba dodat, že i když je vydáno pravomocné usnesení o potvrzení nabytí dědictví, neznamená to, že nemůže být vše jinak. Jelikož i přesto, že někdo neuplatil své dědické právo u soudu ve lhůtě mu určené, byl dědicem neznámým nebo neznámého pobytu, který byl o svém právu vyrozuměn vyhláškou soudu a ve lhůtě k tomu určené o sobě nedal vědět nebo v dalších případech předpokládaných procesní právní úpravou (§ 169-170 ZŘS), **dědické právo** jako nárok **nezaniká** a právní moc takového usnesení nebrání tomu, aby se dědic domáhal svého práva žalobou.²⁸

²⁶ DRÁPAL: *Občanský zákoník IV...*, s. 560-562.

²⁷ Srov. § 100 ZŘS.

²⁸ Srov. § 189 odst. 2 ZŘS.

4. Východiska současné právní úpravy

Zásadním problémem platné a účinné právní úpravy dědického práva v občanském zákoníku je, jak podotýká i Šešina v komentáři k občanskému zákoníku²⁹, že nám nedává jasnou odpověď na otázku, k jakému okamžiku dochází ke stále zmiňovanému nabytí dědictví. Tedy nikoliv k nabytí dědického práva jako nároku, ale k právní skutečnosti, která je rozhodná pro přechod vlastnického práva k věci na právního nástupce. Pokud nenalezneme odpověď na tuto otázku, nebudeme schopni určit, kdo je v období mezi smrtí zůstavitele a potvrzením nabytí dědictví usnesením soudu vlastníkem pozůstalosti, popř. jejích jednotlivých částí, jednotlivých věcí. Na nalezení odpovědi není závislé jen to, kdo a kdy se stane vlastníkem, ale zejména jakým způsobem smí být s pozůstalostí v mezidobí nakládáno. V odborné literatuře se dochází zhruba ke třem zásadním názorům, možno říci i modelům, jakým způsobem dochází k přechodu práv a povinností na právního nástupce zůstavitele.

Podle Fialy a Beerové, s ohledem na to, že podle právní úpravy § 1479 OZ vzniká dědické právo smrtí zůstavitele, avšak dědictví nabývá jen ten dědic, jemuž bylo usnesením soudu nabytí dědictví pravomocně potvrzeno, lze dovodit, že nově definované dědické právo vzniká okamžikem smrti zůstavitele pouze jako titulu k nabytí dědictví, k němuž dochází způsobem pravomocného usnesení soudu v pozůstalostním řízení s účinkem *ex tunc* ke dni vzniku dědického práva, tedy zásadně ke dni smrti zůstavitele.³⁰ K tomuto závěru dospívají zejména s přihlédnutím k procesní úpravě pozůstalostního řízení v § 185 odst. 1 ZŘS, a i já se v otázce titulu a modu s tímto pohledem ztotožňuji. Navíc tuto koncepci shledávám velmi podobnou pojetí ležící pozůstalosti tak, jak ji uvádí důvodová zpráva k občanskému zákoníku.³¹

Další model předpokládá také vznik a dospělost dědického práva. Ale stanovuje, že smrtí zůstavitele dochází k nabytí dědictví pouze v případě dědění ze zákona. *„Je-li více dědiců, pak smrtí zůstavitele nabývají dědictví i vlastnické právo všichni dědici, spojení ve společenství (§ 1236 ObčZ), a to společně a nerozdílně; teprve potvrzení nabytí dědictví je právní skutečností, na jejímž základě nabývají „ex nunc“ vylučná práva a povinnosti anebo „normální“ spoluvlastnictví či jiné společenství práv a povinností. Je-li jediný dědic,*

²⁹ ŠEŠINA: *Občanský zákoník...*, s. 21.

³⁰ FIALA, BEEROVÁ: *Občanský zákoník IV...*, s. 30.

³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz*, 3. února 2012, s. 360 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

*nabývá smrtí zůstavitele on sám.*³² Jinak řečeno, smrtí zůstavitele v případě více dědiců vzniká jakési kvazi spoluvlastnictví k pozůstalosti, které se s právní mocí usnesení soudu v řízení o pozůstalosti mění, buď ve výlučné vlastnictví ke konkrétním částem dědictví, nebo ve spoluvlastnictví „normální“, dle § 1115 a násl. OZ či jiné společenství práv a povinností, a to stále s deklaratorními účinky *ex nunc*. V případě jediného dědice by pak takové deklaratorní účinky byly *ex tunc* k okamžiku smrti zůstavitele.

Podle dalšího teorie, v tomto ohledu podle mě správně, není samotný okamžik nabytí dědictví hmotněprávně upraven a přenechává tuto otázku právu procesnímu, což vzhledem k tomu, že se zjevně jedná o hmotněprávní otázku, není vhodné. V otázce přechodu vlastnického práva na dědice se jedná o **právní fikci nabytí dědictví** ke dni smrti zůstavitele, nikoliv však zásadně. Tento pohled podporuje především ustanovení § 1486 OZ, podle něhož odmítne-li dědic dědictví, hledí se na něho, jako by dědictví nikdy nenabyl. Pokud by existovala ležící pozůstalost, nemělo by toto ustanovení žádný smysl. Pozůstalost tedy není v mezidobí do rozhodnutí soudu v pozůstalostním řízení majetkovým celkem bez vlastníka, jenom není jisté, na koho práva a povinnosti přecházejí. Ke dni smrti zůstavitele se v obecné rovině neví, kdo je dědic, ani jaký majetek zdědil. V případě odmítnutí dědice, by při neuplatnění fikce došlo k situaci, kdy by od smrti zůstavitele až do odmítnutí dědictví byl vlastníkem pozůstalostního jmění odmítnuvší dědic. Pozůstalostní jmění by následně na dalšího presumptivního dědice přecházelo nikoliv od zůstavitele, ale od dědice, který dědictví odmítl. Na základě těchto argumentů Klein uzavírá, že lze zobecnit nabývání dědictví k okamžiku smrti za použití právní fikce.³³

Toto téma je stále otevřené diskuzi. I když se tato východiska v některých ohledech překrývají, nelze jednoznačně říci, které z nich je to správné. Zároveň může docházet k situacím, nazývejme je problematickými aspekty okamžiku nabytí dědictví, kdy zůstavitel porušením na případ smrti určí, aby dědic před nabytím dědictví splnil nějakou podmínku či příkaz nebo může tuto právní skutečnost vázat uplynutím času nebo takový dědic, ať už se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu, nemusí ještě vůbec existovat. Presumptivní dědic může v mezidobí od smrti zůstavitele sám zemřít nebo je z vůle zůstavitele nabytí dědictví odsunuto na následného dědice. V těchto situacích je více než sporné nejen to, jakým okamžikem se dědí, ale i kdy samotné dědické právo vzniká. Některými problematickými aspekty se budu podrobněji zabývat v následujících kapitolách.

³² SPÁČIL, Jiří, ŠEŠINA, Martin. Nabývání dědictví a vlastnické žaloby dědiců v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 2, s. 44.

³³ KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 6, s. 23-24.

Jak bylo výše poznamenáno, na jednu z nejdůležitějších otázek dědického práva vůbec, **neexistuje jednoznačná odpověď**. Na jedné straně občanský zákoník, ani výslovně neumožnil, aby dědictví přešlo na dědice fikcí ke dni smrti zůstavitele tak, jak tomu bylo v předchozí právní úpravě, ale ani neposkytl možnost, aby se ze jmění zůstavitele stala ležící pozůstalost. Podle mého názoru se celá problematika nabytí dědictví v zásadě odvíjí od institutu ležící pozůstalosti, resp. s ním velice úzce souvisí. Ač tento institut odborná literatura a důvodová zpráva k § 1479 a 1480 považuje za přinejmenším historický a překonaný³⁴, já v něm naopak spatřuji mnoho paralel s aktuální právní úpravou dědického práva, zejména s přihlédnutím k procesní úpravě v zákoně o zvláštních řízeních soudních. K této úvaze mě vede to, že v zásadě nikde není tento institut jednoznačně vymezen. Vystává řada otázek jako, zdali se tento institut váže na vznik dědického práva nebo až na jeho dospělost, se kterou je spojen přechod vlastnického práva na nabyvatele, jestli lze v obecné rovině říci, že dědické právo vzniká nebo se dědictví nabývá smrtí zůstavitele, když existují mnohé případy, kdy tomu tak není, a to zejména v případech pořizování na případ smrti, jejichž základem je princip volnosti zůstavitele, na němž je mimo jiné, dědického právo podle současné právní úpravy vystavěno. Rozhodnutí soudu by mělo mít jen deklaratorní účinky, ale bez něho by k dospělosti dědického práva vlastně nikdy nedošlo, nedošlo by tak k přechodu vlastnického práva. Stejně tak, pokud se dědic nepřičiní a neprokáže, že mu svědčí nejlepší dědické právo, nikdy nedojde k potvrzení. Svým způsobem se tedy musí aktivně zapříčinit o nabytí, i když zákon nevyžaduje přímo dědickou přihlášku. Nelze tedy na základě těchto argumentů skutečně pohlížet na pozůstalost v mezidobí, od smrti zůstavitele do potvrzení soudem, i v současné době jako na ležící pozůstalost nebo alespoň na jakousi formu ležící pozůstalosti, zejména pokud nám zákon v tomto ohledu nedává jasnou odpověď.

³⁴ FIALA, BEEROVÁ: *Občanský zákoník IV*..., s. 29-30.

5. Historický vývoj nabývání dědictví

Dojít k jednoznačnému závěru a zodpovězení výše stanovených hypotetických otázek není jednoduché. Avšak hlavní modely, v jejichž intencích se dají poležené otázky řešit, byly již dávno před přijetím občanského zákoníku vytvořeny, a proto bude nadále mým východiskem historická právní úprava.

5.1 Římské právo

Římské právo je po celá staletí základem moderních právních řádů kontinentálního právního systému, včetně českého právního řádu, kdy u nás dodnes patří k hlavním východiskům a inspiračním zdrojům zákonodárců pro tvorbu nových kodexů, tedy i pro úpravu dědického práva, potažmo nabývání dědictví.

Předpoklady realizace dědického práva v římském právu byly smrt zůstavitele, způsobilost zůstavitele zanechat dědice, způsobilost sukcedovat (nabýt dědictví), delace dědictví a adice dědictví.³⁵ V průběhu existence římského práva se až po reformách císaře Justiniána ustálila právní úprava v otázce titulu k nabytí dědictví. Vykrytalizovaly se dva delační důvody. Závěť (*testamentum*) a zákon. K tomu platil princip, dnes již neplatný, že dědění, jako univerzální sukcese, se muselo zakládat jen na jednom důvodu, tedy nebyla možná kumulace delačních důvodů. I kdyby zůstavitel pořídil jen o polovině, nemohli být ke zbytku povoláni dědicové ze zákona. Výjimečnou situací bylo tzv. *vocatio contra testamentum* neboli povolávání proti závěti, v případě, kdy někdo měl dědit ze zákona, ač závěť na něj vůbec nemyslela nebo ho přímo vylučovala.³⁶ Naopak dědická smlouva byl institut římskému právu naprosto cizí. Uzavření takové smlouvy se považovalo za neplatné z mravních důvodů, ledaže by třetí osoba, o jejíž dědictví se jednalo, s takovou smlouvou projevila souhlas a neodvolala ho. I tak byla taková smlouva podřazována pouze pod právo obligační, nikoli pod dědické.³⁷ Dědictví jako takové se nabývalo jako celek nazývaný *ass*, a to na základě ideálních podílů představovaných zlomkem assu, který byl

³⁵ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Přel. J. Vážný. 9. vyd. Brno: ČSL. akad. spol. Právník, 1932, s. 593.

³⁶ REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Římské právo*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 442-443.

³⁷ BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 595.

reprezentován určitým počtem uncí a měl svoje jméno. Pokud byl pouze jediný dědic, nazýval se *heres ex asse*, bylo-li jich více, nazýval se každý *heres ex parte*.³⁸

Této právní úpravě předcházel poměrně zdlouhavý vývoj. V antickém Římě bylo zprvu sporné, zdali něco jako dědické právo vůbec existuje. Až teprve se vznikem soukromého vlastnictví spolu s uplatňováním principu zachování hodnot šlo hovořit o dědění v pravém slova smyslu. Dědilo se po smrti hlavy rodiny *pater familias*. Nejdříve na jeho místo nastupovaly jeho děti a manželka *in manu*, aby bylo zabezpečeno další trvání rodiny. Již Zákon XII. desek uváděl, že se po smrti *pater familias* rodina nerozpadala na nové jednotky podle toho, kolik osob se osvobodilo z moci otcovské, nýbrž vznikalo právní společenství *consortium ercto non cito* podle *ius Quiritium*. Zákon XII. desek zároveň dával možnost žádat zrušení takového rodinného společenství žalobou *actio familiae erciscundae*, jejímž následkem docházelo k rozdrobení majetku zemřelého. Lze v ní paralelně spatřovat institut rozdělení pozůstalosti podle platné a účinné právní úpravy. Aby k rozdělování majetku nedocházelo, vytvořil se už ve 4. století př.n.l. institut závěti *testamentum per aes libram*, v níž *pater familias* určil svého nástupce a ostatní členy vydědil. Zákon XII. desek povolával za dědice pouze agnáty, pokud nebyli žádní, mohl se dědictví ujmout kdokoliv a vydržet jej (*usucapio pro herede*). Později s rozkvětem Římské říše se stalo tradicí určovat dědice závěti jako projev principu volnosti zůstavitele a teprve, když zemřelý nezanechal závět', se dědilo ze zákona. Tilsch k tomu dodává: „Římané považovali za morální povinnost každého, aby práva testovacího skutečně užil a za neštěstí, když zemřel někdo bez testamentu.“³⁹ Testovací svoboda však záhy vedla ke zneužívání a institutem dědění proti závěti byla omezena ve prospěch určitých osob.

Velkou měrou se na vývoji dědického práva v Římě podílel praetor. Zavedl institut *bonorum possessio* (držby dědictví), bral tak zřetel na kognáty a vdovu po zemřelém, kteří byli Zákonem XII. desek opomíjeni. Nicméně uděloval *bonorum possessio* i civilním dědicům, kteří se o něj ucházeli stejně tak, jako „praetorští“ dědicové, neboť neexistovalo, aby jej nabývali bez své vůle nebo dokonce proti ní.⁴⁰ Praetor pokládal za spravedlivé omezit testovací volnost v případě, že závět' nerespektovala přirozené právo nejbližších pokrevních příbuzných zemřelého. Nutno dodat, že praetor nepovolával k dědictví nové dědice namísto dědiců civilních, pouze bral ohled na dědice, kteří nemohli dědit z formálních důvodů nebo na jiné osoby (emancipované děti, manžela), ve vztahu k nimž se to jevílo spravedlivé. Těmto držitelům pak náležela jen ta práva k jednotlivým věcem, která jim zabezpečoval praetor, tedy nejednalo se o civilní vlastnictví,

³⁸ Tamtéž, s. 585.

³⁹ ZEILLER, Franz Edler von. *Vortrag zu Einführung in das bürgerl. Ges.-Buch.* (Ofner, Prot. II.) s. 484, citováno dle TILSCH: *Dědické právo rakouské...*, s. 19-20.

⁴⁰ BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 613.

pokud neuplynula vydržecí doba pro vlastnictví *in bonis*.⁴¹ Držba dědictví byla trvalá, neboť s ní praetor spojoval *exceptio doli* proti dědické žalobě civilního práva. Svůj původ měl tento institut nejspíše ve sporu o *heres* řešený *actione per sacramentum in rem*, kdy praetor jednomu z presumptivních dědiců uděloval po dobu sporu držbu pozůstalostního jmění.⁴² Pokud držitel neměl ve sporu úspěch, musel dědictví vydat jinému, jednalo se totiž o *possessio sine re* (věcně nepodloženou držbu). Nicméně z pohledu římského dědického práva se tato úprava nekvalifikovala jako *hereditas* (dědictví), ale jen jako *bonorum possessio*, tedy jeho držba, kdy držitel nebyl dědic, ale *heres loci* (tzv. namísto dědice). Až za císaře Justiniána došlo k odstranění této dvojkolejnosti s tím, že východiskem dědění ze zákona se stal výhradně princip pokrevní, kognátský.⁴³

Pro nabývání dědictví se v římském právu uplatňovaly dva principy. Jednak **princip delační**, podle něhož se dědictví nabízelo určitým osobám, ať už ze zákona nebo ze závěti, a jednak **princip adiční**, na jehož základě se realizovala univerzální sukcese přijetím nabídnutého dědictví povoláním dědicem. Jak již bylo řečeno, existovala dvojkolejnost v nabývání dědictví, a to podle práva civilního a práva praetorského (*bonorum possessio*). Zásadním rozdílem byla otázka úřední ingerence, kterou nabývání podle civilního práva vůbec nevyžadovalo, naopak podle praetorského práva se spolupůsobení úředního orgánu, praetora, nutně předpokládalo. Povolání dědic nabýval až praetorovým udělením (*agnitio bonorum possessionis*).

Civilního právo rozeznávalo *heredes domestici* neboli **domácí dědice**, a *heredes extranei* neboli **dědice cizí**. Dědici domácí byli členové domácnosti a otrok propuštěný na svobodu a zároveň ustanovený dědicem v závěti. Charakteristické pro tuto skupinu osob bylo nabývání dědictví *ipso iure* samotnou delací k okamžiku smrti zůstavitele. Nazývali se dokonce **dědici nevyhnutelní** (*heredes necessari*), protože nabývali bez nutnosti projevit svoji nebo i proti své vůli, bez ohledu na to, jestli šlo o závěť nebo dědění ze zákona, a zároveň nemohli dědictví odmítnout. V četných případech takto zůstavitel propustil otroka ze své moci a zatížil ho svými dluhy vůči věřitelům a rizikem infamie⁴⁴ záměrně. Nicméně zůstavitel mohl učinit nabytí dědictví závislé na jejich vůli, když v závěti stanovil podmínku, že se stanou dědici, budou-li sami chtít.⁴⁵ Praetor rozlišoval, jestli se jednalo o *heres necessari* (otrok nebo *personae in mancipio*) či *heres sui et*

⁴¹ Tamtéž, s. 614.

⁴² SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II., Právo majetkové*. Praha: Nákladem vlastním, 1935 (reprint: Wolters Kluwer, 2011), s. 267.

⁴³ REBRO, BLAHO: *Římské právo...*, s. 440-442.

⁴⁴ Újma na cti římského občana s účinky převážně v právu veřejném, kdy osoba ztrácela politická práva hlasovací, způsobilost k úřadům a veřejným hodnostem apod.

⁴⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva*. 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 1927, s. 592.

necessari (ostatní nevyhnutelní dědici). Vyplývá to z institutu *beneficium abstinendi*, který praetor přiznával pouze *heres sui et necessari* a podle něhož, pokud se dědic zdržel dědictví (*abstinere se hereditate*), zacházel s ním praetor, jakoby se nestal dědicem a nepřipustil pro něho nebo proti němu žalobu z pozůstalostních poměrů. Na postavení podle civilního práva to sice nemělo vliv, ale v rámci práva praetorského se díky tomu objevovaly žádosti věřitelů ke konkurzu pozůstalosti, s těmi účinky, že infamie spojená s konkurzem pozůstalosti postihovala pouze osobu zůstavitele. Dalším rozdílem bylo ručení za dluhy, kdy otrok mohl praetora žádat o oddělení jmění nabytého jinak než smrtí zůstavitele, aby toto nespadlo do konkurzní podstaty, ze které by se věřitelé mohli uspokojit, jinak mohlo být prodáno i něco jiného než aktiva z pozůstalosti, zatímco ostatní dědici ručili za dluhy pouze do výše aktiv z pozůstalosti.⁴⁶ Zcela opačně tuto skutečnost uvádí Heyrovský, který tvrdí: „Podle praetorského práva mají jak *sui heredes*, tak i osoby propuštěné *ex mancipio* a zároveň za dědice ustanovené, *beneficium (ius) abstinendi*, t. j. oni mohou dědictví se zdržeti. Není potřeba, aby se *beneficia* toho teprve dožadovali na praetorovi. Stačí, že nevmísí se do věci dědické (*se non immiscere hereditati*).“ Na dědice, který se zdržel nabytí dědictví, se pak hledělo, jakoby dědictví nikdy nenabyl. Přesto veškeré nakládání s pozůstalostí *bona fide* v mezidobí zůstávalo platné a dále měl dědic možnost platně prohlásit, že si dědictví hodlá podržet. Podmínkou bylo dle práva justiniánského, že tak učinil do tří let od zřeknutí se a dědictví ještě nebylo věřiteli prodáno.⁴⁷

O dědice cizí šlo, pokud nepatřili do domácnosti zemřelého. Nabývali dědictví až osobně učiněným aktem směřujícím k přijetí nabízeného dědictví. Nazývali se také **dědici dobrovolní** (*heredes voluntarii*). Povolánému dědici se dědictví nabízelo na základě principu delacního, ten ho jen jako celek, buď přijal (*aditio hereditatis*) nebo odmítl (*repudiatio hereditatis*). Stejně platilo i při ucházení se o *bonorum possessio*. K přijetí i odmítnutí dědictví mohlo dojít dvojím způsobem. Vyžadoval se buď neformální úkon, kterým povoláný dědic projevil vůli dědictví či jeho část převzít, nebo samotným jednáním dědice, ze kterého se dalo usuzovat na to, že dědictví přijal (*pro herede gestio*). Například začal platit pozůstalostní dluhy či vymáhat pohledávky. Mohlo být vyvozeno i ze správy majetku.⁴⁸ Nebo formálním úkonem (*cretio*), projevem vůle před svědky, který výslovně obsahoval prohlášení, že delát nastupuje v dědictví.⁴⁹ To nebylo možné učinit před delací a dále, pokud si dědic nebyl jist delací, delacním důvodem, platností testamentu, připojením nebo splněním podmínky zůstavitele, v takovém případě by jakýkoliv omyl či pochybnost deláta způsobovala neplatnost úkonu. Dědictví muselo být přijato nebo odmítnuto celé, nikoliv jen

⁴⁶ SOMMER: *Učebnice soukromého...*, s. 273.

⁴⁷ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 592-593.

⁴⁸ BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 597.

⁴⁹ SOMMER: *Učebnice soukromého...*, s. 270.

z části. V obecné rovině neexistovala žádná lhůta k učinění těchto úkonů, avšak platilo, že buď na žádost věřitelů nebo odkazovníků, nebo v závěti zůstavitelem mohla být stanovena. V případě závěti muselo dojít k přijetí nebo odmítnutí formou *creatio*, v případě žádosti věřitelů se uplynutím lhůty podle klasického práva presumovalo odmítnutí, kdežto podle justiniánského práva přijetí. Justinián stanovil lhůtu nejdéle devíti měsíců udělitelnou magistrátem a jednoho roku udělitelnou císařem.⁵⁰

Zvláštním případem bylo, pokud osoba povoláná testamentem byla poddaná moci jiného. Na tomto místě mohla taková osoba dědictví přijmout nebo odmítnout pouze s předchozím souhlasem osoby mající nad ní moc, a to s účinkem k tomuto souhlasu. Odlišně byla tato situace upravena až právem justiniánským, kdy pokud např. dítěti v moci otcovské nedal *pater familias* povolení k nabytí dědictví, mohlo jej přesto přijmout a nabýt s tím, že otec k němu nebude mít žádná práva. Naopak, pokud by dítě i přes naléhání otce nepřijalo dědictví, bylo na vůli otce, aby jej přijal sám.⁵¹

Okamžikem smrti se dědici pozůstalost pouze nabízela, šlo o delaci a dědic se nazýval delát. Rovněž v římském právu se nevědělo, kdo se stává vlastníkem pozůstalosti v mezidobí od smrti zůstavitele do projevu vůle dědictví nabýt, vědělo se jen, komu se pozůstalost nabízela.⁵² Podle římských právníků dědictví v mezidobí „spočívalo nebo také leželo“ (*iacet*), proto *hereditas iacens* (**ležící pozůstalost**). U dané problematiky se dospělo ke třem hlavním názorům. Např. podle Ulpiana se pozůstalost v tomto mezidobí stále vázala na osobu zůstavitele (*hereditas personam defuncti sustinet*). Podle Labea a Gaia byla ležící pozůstalost majetkem bez pána, nikoliv však *res nullius*, kterou mohl kdokoliv okupací nabýt do svého vlastnictví, ale jako samostatný majetek s vlastním určením a povahou právnické osoby. Třetí názor, podle Paula a Hermogeniána, považoval za vlastníka budoucího dědice, který nabýval se zpětnou účinností ke dni smrti zůstavitele. Převahu získal názor, podle něhož se na ležící pozůstalost hledělo jako na právnickou osobu.⁵³ Podle Sommera šlo však o konstrukci zbytečnou, jež se ustálila až v právu justiniánském.⁵⁴ Naopak Bonfante k tomu uvádí, že pozůstalost se vyhrazuje dědici, z toho důvodu je jakousi osobou reprezentující osobu zůstavitele nebo dědice, a také rozlišuje, že zatímco v mezidobí se pozůstalost právními skutečnostmi, jednáním otroků nebo třetích osob může zmenšit nebo rozšířit, pro dědice má nabytí zpětný účinek.⁵⁵

⁵⁰ BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 597-598.

⁵¹ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 589.

⁵² SOMMER: *Učebnice soukromého...*, s. 260.

⁵³ REBRO, BLAHO: *Římské právo...*, s. 462.

⁵⁴ SOMMER: *Učebnice soukromého...*, s. 276.

⁵⁵ BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 598-599.

S ohledem na aktuální právní úpravu se jeví vhodné nastínit i problematiku držby. Držba, ať už *bona* či *mala fides*, jako faktický stav, na rozdíl od současné právní úpravy, nepřecházela na dědice. Důvodem byla realizace adičního principu, kdy přijetím dědictví docházelo k faktickému přerušení tohoto stavu a bylo nutné nové uchopení věci a projev vůle ji držet jako vlastní. Taková byla koncepce dědického práva za císaře Justiniána, přestože v době klasické *heredes necessari* kromě dědictví vstupovali i v držbu *ipso iure*.⁵⁶ Zajímavé bylo, že v občanském zákoníku z roku 1463, zakládajícím se na římském právu, se stanovovalo, že nepoctivost předchozího věřitele nebrání dědici, aby započal vydržení ode dne své držby. Otevíral tak cestu k vydržení i v případě *mala fides* zůstavitele.⁵⁷

5.2 Obecný zákoník občanský z roku 1811

Po uplynutí dlouhých staletí je další, pro současného zákonodárce velice důležitá, rakouská právní úprava zachycená v Obecném zákoníku občanském (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen „ABGB“).

Základními předpoklady pro realizaci dědického práva byla smrt osoby, existence pozůstalostního jmění, způsobilý subjekt a právní důvod dědického práva. Rakouské právo na rozdíl od práva římského již výslovně v §§ 533 a 602 ABGB počítalo s dědickou smlouvou, jako jedním z delačních důvodů, která však mohla být uzavírána pouze mezi manželi. Stejně jako dnes vznikalo dědické právo okamžikem smrti zůstavitele. Zásadním rozdílem však je, že ABGB v § 545 formulovalo toto ustanovení slovy: „skutečnou dobou nápadu dědictví je **zpravidla** smrt zůstavitele.“ A tímto právní konstrukce výslovně ponechávala dveře otevřené výjimkám typu transmise, následného dědice či odkládacích podmínek.⁵⁸ Dědicem rovněž mohla být právnická osoba, která ještě nevznikla nebo dítě doposud nenarozené.⁵⁹

Zcela klíčovým je pro okamžik nabytí dědictví § 547 ABGB. Ten stanovuje ve své poslední větě, že se pozůstalost, před jejím přijetím dědicem, stále považuje za jakoby vlastněnou zůstavitelem. Tedy dostáváme se znovu k pojmu ležící pozůstalosti. Podle rakouského práva nespadal vznik dědického práva a nabytí dědictví v jeden okamžik. Smrtí zůstavitele, v některých

⁵⁶ BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 585.

⁵⁷ Tamtéž, s. 593.

⁵⁸ ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (eds.). *Komentář ke Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 3. díl*. Praha: Linhart, 1936, s. 49.

⁵⁹ Rozhodnutí GI. U. 1498, citováno dle ROUČEK: *Komentář III*, s. 49.

případech i později,⁶⁰ se pozůstalost pouze nabízela povolánímu delátovi. Tím na něj dědictví nepřecházelo, ale vznikalo mu právo pozůstalost buď pomocí dědické přihlášky přijmout, nebo odmítnout.⁶¹ Následně bylo nutné, aby soud zjistil a prohlásil, že mu takové právo náleží. Dělo se tak zpravidla listinou o přikázání pozůstalosti, čímž se zároveň realizoval přechod pozůstalosti. Zákonem č. 161 Sb. z. a n. ze dne 1. dubna 1921 bylo stanoveno, stejně jako je tomu dnes, aby pozůstalostní řízení prováděli notáři jako soudní komisaři, přičemž soudu náleželo soudním komisařem provedené projednání pozůstalosti schválit a zůstalo mu mimo jiné vyhrazeno vydat listinu o přikázání pozůstalosti.⁶² V mezidobí však pozůstalost neměla subjekt, nepatřila ani zůstavitelovi, ani dědici. Delát se tedy v mezidobí nesměl svémocně ujmout pozůstalosti, třebaže *bona fides*. Z toho vyplývá, že se dědictví jako takové nedalo nabýt vydržením, nicméně vlastnické právo k jednotlivým předmětům pozůstalosti se podle většinového názoru vydržením nabýt dalo.⁶³ Na tuto problematiku se však náhledy rozcházely, podle jiných autorů bylo sice vydržení dědictví z jeho samotné povahy vyloučeno, ale co se týče jednotlivých věcí, měl dědic pouze putativní titul k vydržení, který by k řádnému vydržení nestačil.⁶⁴ Dále komentářová literatura k ABGB rozlišovala pojem přijetí a nastoupení dědictví s tím, že v případě nastoupení odkazuje na § 799, podle něhož, kdo se chtěl ujmout dědictví, musel soudu prokázat právní důvod a výslovně vyjádřit, že dědictví přijímá.⁶⁵ Prvním krokem k právnímu uvázání se v dědictví tak bylo prokázání dědického důvodu. Prokázání bylo obvykle spojováno s prohlášením, že dědic dědictví, které mu napadlo, chce přijmout.⁶⁶ Podle jiných zdrojů lze však dovodit, že zákon chtěl v tomto ustanovení stanovit pouze náležitosti dědické přihlášky, protože neplatí bezvýjimečně. Existují totiž případy, kdy bylo možné ujmout se držby i bez odevzdání dědictví soudem, a tedy i bez nutnosti podání dědické přihlášky, např. tam, kde se projednání pozůstalosti nekonalo, jako u nepatrné pozůstalosti, v případě předlužení pozůstalosti a vyhlášení konkurzu. Také nebylo nutné již přímo v přihlášce dokazovat právní důvod dědického nároku, neboť to mohlo být učiněno i později bez následků pro účinnost přihlášky. A dále i proto, že předmětem přihlášky bylo dědictví jako celek, nikoliv však jednotlivé předměty pozůstalosti, protože jen k určitému pozůstalostnímu majetku se dědic přihlásit nemohl.⁶⁷

⁶⁰ Srov. § 703 ABGB.

⁶¹ Srov. § 799 ABGB.

⁶² KRCMÁŘ, Jan. *Právo občanské V, Právo dědické*. 3. doplněné vyd. Praha: Všehrad, 1937, s. 66.

⁶³ ROUČEK: *Komentář III*, s. 488.

⁶⁴ Srov. RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. VII. nezměněné vyd. Praha: Česká akademie pro vědy slovesnost a umění, 1922 (reprint: ASPI, 2008), s. 137.

⁶⁵ ZEILLER, Franz Edler von. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*. 2,2. Wien: Geisinger, 1812, s. 405.

⁶⁶ Tamtéž, s. 834.

⁶⁷ Srov. ŠTAJGR: *Komentář III*, s. 516.

I tak měla dědická přihláška významné následky jak pro dědice, tak pro ty, kteří měli vůči pozůstalosti skutečný nebo domnělý nárok. Před přihlášením měl sice povolaný dědic výlučné právo prohlašovat se za dědice a vlastníka pozůstalosti, ale nesměl si vlastnictví nárokovat vůči třetím osobám. Do přihlášení se totiž pozůstalost považovala za vlastnictví zůstavitele a dědic měl pozůstalost spravovat a uschovávat pouze jako kurátor.⁶⁸ Práva a povinnosti z pozůstalostního jmění však nadále trvala, ale jelikož neměla subjekt, mohlo s nimi být nakládáno jen takovým způsobem, který nevyžadoval spolupůsobení subjektu, nýbrž stačila jeho pouhá existence představovaná delátem. Dále podle zmiňovaného ustanovení po dobu po přijetí pozůstalosti až k nabytí dědicem platilo, že dědic představuje zůstavitele a ve vztahu ke třetím osobám se považují za osobu jedinou. To mělo svůj dopad z hlediska praxe. S dědickou přihláškou nabyli všichni ti, kteří měli nárok vůči pozůstalosti, právo proti dědici. Toto právo je o to důležitější, jelikož odevzdáním přihlášky se dědic zavázal ručit svým vlastním majetkem.⁶⁹ V mezidobí do odevzdání pozůstalosti už dědic mohl, jako zástupce pozůstalosti, žalovat nebo být žalován, a zároveň platilo, že po podání přihlášky nemohl pozůstalost ve sporu zastupovat nikdo jiný než dědic. Předtím tak mohl činit i opatrovník.⁷⁰ Na druhou stranu dle § 810 ABGB samotným přihlášením dědici, popř. dědicům, správa pozůstalosti nenáležela, až teprve pokud dědic svoje právo náležitě prokázal, byla mu správa a užívání pozůstalosti odevzdána. Tzn., že pro nakládání s jednotlivými věcmi z pozůstalosti, jako zcizení, postupování pohledávek, přijímání placení atd., potřeboval schválení soudu.⁷¹

V praxi vyrozumíval soud po smrti zůstavitele presumptivní dědice, aby podali dědickou přihlášku ve lhůtě jím určené. Mohli tak učinit v písemné formě nebo v případě vyrozumění o stání ústně na soudě. Stání nesmělo být nařízeno a lhůta určena na dobu delší než jeden rok. Z vážných důvodů mohla být lhůta prodloužena nebo stání odročeno, avšak na rozdíl od práva římského se v případě nepodání přihlášky nic nepresumovalo. Takový dědic neztrácel své dědické právo, ale pozůstalost se projednávala jen s dědici přihlášenými a bez ohledu na něj jim byla odevzdána. Následně se pak musel domáhat svého práva vydáním pozůstalosti nebo podílu z ní dědickou žalobou. Přihláška nesměla být měněna, obsahovat výhrady a byla neodvolatelná. Poněkud sporná byla situace, když se lišil okamžik smrti zůstavitele a vzniku dědického práva, tedy, jestli může být dědická přihláška podaná dříve, než dědictví napadne. Jednalo se o tzv. eventuální přihlášku a bylo dovozeno, že pokud byl splněn skutkový základ, který je podmínkou

⁶⁸ ZEILLER: *Commentar über das allgemeine ...*, s. 406-407.

⁶⁹ Tamtéž, s. 834, 842.

⁷⁰ Rozhodnutí Gl. U. 2500, Gl. U. N. F., citováno dle ROUČEK: *Komentář III*, s. 55.

⁷¹ KRČMÁŘ: *Právo občanské V...*, s. 83.

dědické přihlášky a byla dědicem podána ústně při úmrtním zápisu úředníka soudu nebo notáře, je přípustná.⁷²

Stejně tak jako v římském právu, i v právu rakouském se objevovaly konstrukce, jak na ležící pozůstalost nahlížet. Je jí např. znovu její personifikace a v ní spatřovaná právnická osoba. Rouček se však proti této konstrukci zcela vymezuje. Argumentuje tím, že zde neexistuje žádný statut ani orgány, které jsou typické pro právnickou osobu, že se nezapisuje do žádného veřejného seznamu jako vlastník nemovitostí, ale dochází po příkázání přímo k zapisování dědice anebo že nejsou možné změny vyžadující spolupůsobení subjektu. Jiné konstrukce ležící pozůstalosti vychází z účelu, pro který § 547 pozůstalostnímu jmění přiznává existenci, jakoby tu byl jeho subjekt nebo že jde o účelové jmění nebo právo bez subjektu. Rouček se přiklání k pohledu, jakoby tu subjekt byl, protože z pozůstalostního jmění mohou např. vzniknout pohledávky *ex delicto*, z nepřikázaného jednání, je možný vznik vlastnictví přírůstkem, smrtí zůstavitele dochází ke kontinuálnímu přechodu držby na dědice, která může být i v mezidobí dokonána, pozůstalost je chráněna poskytnutím possessorních žalob atd. Také uzavírá, že nelze vyvozovat nabytí dědictví k okamžiku podání přihlášky, jelikož přihláška je jen nesamostatnou součástí projednání pozůstalosti, která nezakládá ani nabytí, ani ručení, protože, dokud nedojde k odevzdání pozůstalosti soudem, nemá žádný význam.⁷³ Naopak podle Ungera se dědic přihlášením stává pánem pozůstalostního majetku a ten tímto zcela ztrácí svoji samostatnou existenci a spojuje se se zbylým majetkem dědice. Ztotožňuje se tedy s konstrukcí účelového jmění. Dále se objevovaly názory, že i přes přihlášení přetrvává samostatná existence majetku, a že se pak vytváří jakýsi trvající celek, téměř majetek v majetku dědice.

Za poměrně zajímavou považuji teorii Ungera, podle něhož tam, kde byl do přihlášení oprávněn nebo zavázán zůstavitel, vstupoval na jeho místo dědic, u něhož se potřebná způsobilost předpokládala. Tento byl dlužníkem věřitelů zůstavitele a ručil jim v plném rozsahu jejich pohledávek, jako svým vlastním věřitelům, a to celým, od pozůstalostního jmění, neodděleným majetkem. Dědic tudíž nabýval pozůstalost již přihlášením, ale se závěrem, že toto je účinné až s odevzdáním listiny o příkázání dědictví. Poněkud v rozporu s uvedeným až teprve po dostatečném prokázání dědického nároku v pozůstalostním řízení mohla být, za současného spolupůsobení soudu při rozhodování o částech dědictví, dědici přenechána správa pozůstalostního jmění. Následně platilo, že dokud je dědic ve stádiu pouhého správce pozůstalostního jmění, jsou všichni jeho věřitelé vyloučeni z možnosti uspokojení se

⁷² KRČMÁŘ: *Právo občanské V...*, s. 71-74.

⁷³ ROUČEK: *Komentář III*, s. 51-53.

z pozůstalostního majetku, což se naopak nevztahovalo na věřitele zůstavitele.⁷⁴ Lze tedy uzavřít stejně, jak napsal Krčmář, že otázka, zdali přechází dědictví přihlášením pozůstalosti nebo až jejím příkázáním, patřila v rakouském právu k nejspornějším⁷⁵, paralelně tak, jako nabytí dědictví podle současné právní úpravy, avšak k jinému okamžiku.

I v rakouském právu se „koketovalo“ s myšlenkou zákonného zakotvení nabytí dědictví *ipso iure*. Konkrétně s ní přišla vládní osnova z roku 1867. Hlavní myšlenkou bylo sjednocení dědického nápadu a univerzální sukcese v jeden okamžik. Z toho důvodu byla vytvořena i zvláštní komise, aby se k danému návrhu vyjádřila. Komise považovala za nevhodné, jakým způsobem chtěla vládní osnova dosavadní princip nabývání dědictví změnit na princip, podle něhož by měl být okamžik nabytí dědictví *ipso iure* smrtí zůstavitele bez vůle a vědomí samotného dědice s možností dědictví odmítnout. Důvody, které měly svědčit pro přijetí takové úpravy, byly, že přihlašování dědice je pouhou formalitou, poněvadž tehdejší zákonodárství považovalo dědice za pravého reprezentanta zůstavitele již předtím, než se přihlásil. Naopak proti tomuto argumentu se uvádělo, že přihlášení je podstatnou podmínkou nabytí dědictví, neboť i dle judikatury tehdejších soudů bylo třeba kromě nabývacího titulu také nabývací *modus*.⁷⁶

Podle Randy představovala pozůstalost samostatné jmění, dokud se o ni dědic nepřihlásil. Podkládá to tvrzením, že právo dědice je až do této doby nejisté a že věřitelé nemohou v této době žalovat dědice, ale nanejvýš pozůstalost, která je dědicem jen zastoupená.⁷⁷ Dodává, že princip římského a rakouského práva, podle kterého je *hereditas iacens* právnickou osobou se sice teoreticky popírá, ale prakticky se přivádí, na základě uvedeného, v platnost.⁷⁸

Na závěr je nutné uvést na pravou míru účinky odevzdání listiny o příkázání pozůstalosti soudem. Panující teorie, související s platnou a účinnou právní úpravou, která považuje účinky potvrzení nabytí dědictví za deklaratorní a vymezující se proti konstrukci ležící pozůstalosti, nesprávně zobecněně uvádí, že právě v souvislosti s ležící pozůstalosti dochází v rakouském právu k nabytí konstitutivním odevzdáváním pozůstalosti.⁷⁹ Ovšem i v rakouském právu mohlo mít takové rozhodnutí jak konstitutivní, tak deklaratorní charakter. O konstitutivní se jednalo

⁷⁴ UNGER, Joseph. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts VI. Das österreichische Erbrecht*. 4. Aufl. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1894, s. 164-166.

⁷⁵ KRČMÁŘ: *Právo občanské V...*, s. 81.

⁷⁶ RANDA, Antonín. Vládní osnova zákona, kterýmž se upravuje nabývání dědictví. Zpráva komise „právnické jednoty“, zřízené k tomu, aby dala své zdání o jmenované právé osnově. *Právník*, 1868, roč. 7, s. 127-128.

⁷⁷ Rozhodnutí Gl. U. 2500, Gl. U. N. F., citováno dle ROUČEK: *Komentář III*, s. 55.

⁷⁸ Shodně též rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. října 1929, sp. zn. R I 697/29.

⁷⁹ Srov. KLEIN: Ještě jednou k tématu..., s. 23.

pouze při rozdělení společné věci ze společenství dědiců (§§ 436, 841 a 842 ABGB), naopak při odevzdání dědictví nebo také odkazu byl charakter deklaratorní.⁸⁰

5.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

V roce 1937 tehdejší vláda předložila Poslanecké sněmovně Národního shromáždění osnovu, jež byla nazvána „Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník“ (dále jen „VN37“). Ten sice z důvodu historických událostí nikdy nebyl přijat, nicméně navazoval na dlouhou tradici ABGB a i dnešní zákonodárce z něho v drtivé většině ustanovení čerpal inspiraci při normování dědického práva.⁸¹ Osnova z větší části navazuje na úpravu ABGB, proto budou dále uvedeny pouze odlišnosti a východiska pro platné a účinné právo z hlediska řešené problematiky.

Jak patrně z textu § 377 a násl. VN37, již samotná definice dědického práva tak, jak ji stanovuje § 1475 OZ, je převzata právě odsud. Také tento návrh počítal s dědickou smlouvou, jako právním důvodem nabytí dědictví, nicméně navazoval, odlišně od úpravy § 1582 a násl. OZ, na tradici ABGB s tím, že taková smlouva mohla být uzavřena již mezi snoubenci, ale platná jen dojde-li k uzavření manželství. Dědické právo nevznikalo před smrtí zůstavitele, tedy podobná terminologie jako v § 1479 OZ, s tím rozdílem, že VN37 dále stanovoval: *„Jestliže tedy někdo zemře před zůstavitelem anebo s ním současně, nenastupují jeho dědicové v dědické právo, jebož nenabyt“*. Nakonec dle § 385 VN37 mohla být za dědice z právnických osob, i přesto, že se má teprve zřídit, ustanovena pouze nadace.

V otázce přechodu pozůstalosti na dědice došlo ke změně. VN37 sice navazoval na rakouský model aktivního ucházení se o dědictví prostřednictvím dědické přihlášky, která musela splňovat zákonem stanovené náležitosti, jinak neměla právní následky stejně, jako přihláška jen k části podílu, s výminkou nebo doložením času, ale k samotnému nabytí dědictví již nedocházelo soudním odevzdáním, nýbrž příkázáním. Nejednalo se však o odklon od dosavadní právní úpravy, ale pouze o terminologickou změnu předcházející nedorozuměním, a tak se i namísto „listiny odevzdací“ používalo pojmu „listina o příkázání pozůstalosti“. Ta se měla vydávat tomu, kdo má podle průběhu pozůstalostního řízení nejlepší dědické právo. Zároveň je výslovně zakotveno, na rozdíl od platného a účinného práva, že se přechod pozůstalosti dovrší

⁸⁰ RANDA: *Právo vlastnické...*, s. 135-136.

⁸¹ DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 11.

přikázáním pozůstalosti a je-li dědiců několik, nastane mezi nimi společenství.⁸² Důvodová zpráva uvádí terminologicky nesprávně, že k přechodu pozůstalosti (jedná se o přechod dědictví) dochází na základě zásady adiční, za současného uplatnění zásady soudního projednání, a nikoliv samotnou delací, a že v mezidobí od dědického nápadu do nabytí dědictví bude trvat *hereditas iacens*.⁸³ Díky aplikaci adičního principu s tím, že nepřihlásí-li se osoba, sice neztrácí dědické právo, ale nedědí, se právní úprava blížila více té rakouské, než dnešní. Odlišně se však řešila problematika eventuální přihlášky, zatímco v případě ABGB se pouze dovozovala přípustnost, VN37 výslovně v § 618 uvádí, že ji lze podat po smrti zůstavitele, přestože tomu, kdo se hlásí, pozůstalost ještě nenapadla.

Pozůstalost přecházela až přikázáním, nikoliv pouze odevzdáním dědické přihlášky. Po smrti zůstavitele se pozůstalost ponechávala v úschově známých nebo domnělých dědiců, za podmínky, že jsou svéprávní. Co se týče nakládání s pozůstalostí v mezidobí od smrti zůstavitele, navazuje se na úpravu ABGB. Dědic není *ipso iure* správcem pozůstalosti. Tím se stává až po podání přihlášky a na žádost rozhodnutím soudu. Správců tak může být ustanoveno i více. Pokud však v rámci společné správy dojde ke sporu o některém úkonu, řešilo by se to pomocí ustanovení o spoluvlastnictví.⁸⁴ VN37 přímo v § 641 a násl. stanovuje, jakým způsobem může dědic s pozůstalostí jako její správce nakládat, a že i věřitelé mohou proti pozůstalosti provádět své nároky. Mimo to je výslovně zakotveno tzv. částečné přikázání pozůstalosti týkající se volného nakládání s jednotlivými kusy pozůstalosti, jestliže je dědici jeho dědické právo prokázáno ještě před skončením pozůstalostního řízení a jsou splněny i další podmínky, které stanovuje zákon. Stejnou úpravu nalezneme i v OZ.⁸⁵

Rovněž, jak je převzato v OZ, je zde upravena možnost rozdělení pozůstalosti namísto jejího přikázání. Věci nerozdělené jsou ve společenství všech, za to v rámci dělitelných věcí, zejména pohledávek, připadá na každého dědice zpravidla kvóta podle jeho podílu. V rámci dělení je však v některých případech vhodné, aby dědic obdržel celou pohledávku či určité kusy pozůstalosti či určité pozůstalostní dluhy. V takovém případě VN37 stanovuje účinky takového rozdělení pouze *inter partes*, aby zůstala práva věřitelů nedotčena a ti je mohli vymáhat i vůči ostatním spoludědicům. V návaznosti na rozdělení pozůstalosti a uplatňování práv věřitelů vůči některému ze spoludědiců OZ upravuje, podobně, jak je tomu v § 655 VN37, poměry mezi

⁸² SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012, s. 370, 374, 387-389.

⁸³ Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona, kterým se vydává občanský zákoník [online]. Praha: NS ČSR, 1937, s. 308-309 [cit. 21. června 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_27.htm>.

⁸⁴ Tamtéž, s. 311-312.

⁸⁵ Srov. § 1680 OZ.

spoludědici (následný regres) a také, pokud některý ze spoludědiců poškodil některou věc náležející do pozůstalosti.⁸⁶ Podle důvodové zprávy k VN37 mohou věřitelé ještě před příkázáním vymáhat uspokojení pouze z pozůstalosti, tzn. pouze ze soupisu a odhadu jmění učiněnému k okamžiku smrti zůstavitele, nikoliv ke dni příkázání pozůstalosti, a pouze v takovém rozsahu dědic věřitelům ručí. Ke změnám od původní úpravy došlo v otázce zcizení dědictví, k uzavření smlouvy by muselo dojít až po smrti zůstavitele, a to bez ohledu na to, zdali pozůstalost či její podíl dosud napadl. Zároveň nabyvatel obdrží vše, co v mezidobí od smrti zůstavitele k pozůstalosti přibylo, jestliže by na to měl zcizitel právo. Oba následně odpovídají solidárně věřitelům.⁸⁷ Ve stejné podobě byla právní úprava převzata i do § 1714 a násl. OZ.

Na základě výše uvedených ustanovení, lze dovodit, že VN37 byl jakýmsi mezistupněm mezi rakouským modelem a dnešním občanským zákoníkem. Přestože zůstala dědická přihláška, v samotném průběhu pozůstalostního řízení již není kladen takový důraz na prokazování dědického práva, leč na druhou stranu soud pozůstalost přikazuje. Takové příkázání se jeví být konstitutivního charakteru, zejména tehdy, když se výslovně počítá se vznikem spoluvlastnictví dědiců, mezi něž se příkázáním jednotlivé součásti pozůstalosti rozdělí. Je však diskutabilní s jakým účinkem, zdali *ex tunc* či *ex nunc*.

5.4 Občanské zákoníky z roku 1950 a 1964

Až do 31. prosince 1950 platil na našem území občanský zákoník z roku 1811, tzv. ABGB. Ten byl posléze nahrazen občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. (tzv. středním občanským zákoníkem). Z důvodu politických změn, které nastaly na základě událostí v roce 1948, muselo dojít také ke změně legislativy poplatně sovětskému vzoru. Střední zákoník občanský zjednodušoval úpravu dědického práva a věnoval mu pouhých 52 paragrafů (v části páté, ustanovení §§ 509-561). Z důvodu zrušení institutu soukromého vlastnictví podrobnější úprava ani nebyla třeba. Odjímání majetku občanům způsobovalo to, že v souvislosti s děděním přicházel v úvahu pouze osobní majetek menšího rozsahu.

Oproti rakouské úpravě se vycházelo pouze ze dvou delačních důvodů (srov. § 512), a to ze zákona a závěti. Zachován byl pouze princip kumulace delačních důvodů. V tomto ohledu se legislativa nezměnila ani s přijetím zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen

⁸⁶ Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona, kterým se vydává občanský zákoník [online]. Praha: NS ČSR, 1937, s. 313 [cit. 21. června 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_27.htm>.

⁸⁷ Tamtéž, s. 314-315.

„OZ64“), a proto byl institut dědické smlouvy znovuobnoven až s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., tzv. „nového“ občanského zákoníku. Podle § 514 bylo nově a výslovně zakotveno, že dědic odpovídá za dluhy zůstavitele pouze do výše nabytého dědictví, aniž by se vyžadovala výhrada soupisu pozůstalosti jako dnes či u VN37. Rozhodnutí o potvrzení dědictví mělo jen deklaratorní charakter. Šlo prakticky jen o doložení toho, kdo a z jakého důvodu dědictví k okamžiku smrti zůstavitele nabyl.

OZ64 byl na počet paragrafů ještě skoupější než střední zákoník občanský. Právní úprava dědického práva se nacházela v části sedmé, ustanovení §§ 460-487. Řešenou problematiku upravoval v zásadě stejně jako zákoník předchozí. Vycházel, stejně jako předchozí právní úprava a na rozdíl od ABGB, z koncepce, že smrt zůstavitele má za následek zánik fyzické osoby, která proto nemůže být nadále nositelem práv a povinností, tedy způsobilá být vlastníkem, věřitelem nebo dlužníkem. Na to byl navázán princip univerzální sukcese, kdy do těchto práv a povinností vstupoval dědic v celém rozsahu, bez ohledu na to, zda byl o všech právech a povinnostech informován.⁸⁸ Předpoklady pro nabytí dědictví zůstaly prakticky stejné jako v rakouské úpravě, jen je odborná literatura odlišně vyjmenovávala. Vedle smrti zůstavitele, existence dědictví, existence dědice, právního důvodu dědění a dědické způsobilosti, se uvádí i projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice dědictví neodmítnout. Z toho vyplývá, že počínala si takto povolaná osoba jako dědic, zejména tím, jakým způsobem s majetkem zůstavitele v mezidobí nakládala, dávala tím najevo, že dědictví odmítnout nechce.⁸⁹ Nebylo nutné projevovat jakkoli vůli dědictví nabýt jako v případě rakouského úpravy, takový projev dle § 463 vyžadovalo jen odmítnutí. Pokud povolaný dědic zůstal nečinný poté, co byl vyrozuměn o svém dědickém právu a možnosti odmítnout dědictví, měla jeho pasivita za následek skutečné nabytí dědictví, bez možnosti jej odmítnout. V § 460 bylo výslovně zakotveno, že se dědictví nabývá *ipso iure* okamžikem smrti zůstavitele. K přechodu práv a povinností tedy docházelo okamžikem smrti zůstavitele, i když o dědictví ještě nebylo rozhodnuto, a to se zpětným účinkem.⁹⁰ Tímto se právní úprava chtěla distancovat od institutu ležící pozůstalosti, tak jak byl přisuzován rakouskému modelu odevzdávání pozůstalosti.

Střední zákoník občanský neumožňoval rozdělení pozůstalosti ve formě vypořádání v pozůstalostním řízení s účinkem změny dědický podílů daných některým z delačních důvodů, a to ani soudu, ani dědicům. Potvrzoval se jen stav v době smrti zůstavitele. V průběhu pozůstalostního řízení se sice dědici mohli dohodnout odlišně, nešlo však o vypořádání, ale

⁸⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Velký akademický komentář – 1. svazek*. 3. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 1124.

⁸⁹ Tamtéž, s. 1135.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 1124.

o smlouvu mezi dědici o převodu majetku nabytého zůstavitelovou smrtí.⁹¹ Důležitou změnu přinesl OZ64, podle něhož mohlo státní notářství, buď na základě dohody dědiců, nebo autoritativně, dědictví vypořádat. Právě tato změna nabourávala koncepci nabývání *ipso iure* převzatou z předchozí právní úpravy, podle níž se jen deklarovaly právní vztahy smrtí zůstavitele již existující, ačkoli se po přijetí OZ64 uznávala i určitá ingerence soudu.

Lze uzavřít, že bylo-li dědictví vypořádáno dohodou dědiců, tedy právním jednáním zakládajícím práva a povinnosti, mělo rozhodnutí pouze deklaratorní charakter s účinkem *ex tunc*, neboť jen deklarovalo nové právní vztahy dohodou založené. Bylo-li ovšem vypořádáno autoritativně státním notářstvím, mělo rozhodnutí konstitutivní charakter se zpětným účinkem k okamžiku smrti zůstavitele a podle Spáčila a Šešiny mělo zřejmě vytvářet jakousi fikci. K tomu tito autoři dodávají, že pojetí takové fikce jen stěží obstojí, neboť pro ni není žádný argument. Zejména tehdy, pokud se přechod pozůstalosti váže na více právních skutečností, vedle úmrtí zůstavitele i na vypořádání dědictví mezi více dědici, kteří v mezidobí tvoří podílové spoluvlastnictví „*sui generis*“, jež se rozhodnutím transformuje, ať už v individuální vlastnictví k jednotlivým věcem či ve spoluvlastnictví „normální“. Tedy argumenty by svědčily spíše pro konstitutivní charakter rozhodnutí.⁹²

⁹¹ SPÁČIL, ŠEŠINA: Nabývání dědictví a vlastnické žaloby..., s. 40.

⁹² Tamtéž.

6. Problematické aspekty nabytí dědictví

Mezi základní otázky související s okamžikem nabytí dědictví patří právní poměry mezi více spoludědici navzájem a také ve vztahu k věřitelům zůstavitele. Tedy kdo, od kdy a jakým způsobem je způsobilý nakládat s částmi pozůstalosti v mezidobí od smrti zůstavitele do právní skutečnosti zakládající přechod vlastnického práva. Záměrně používám pojem právní skutečnosti, neboť v průběhu vývoje se tyto, jak svým pojmenováním, tak do způsobu a právních účinků, lišily. Dále také situace, kdy dědický nápad nesplyvá v jeden okamžik se smrtí zůstavitele nebo pozůstalost vykazuje vady či dojde v průběhu času k jejímu ztenčení, také, pokud byl dědic povolán pod podmínkou nebo až po určitém čase od smrti zůstavitele, když zůstavitel povolal svému dědici dědice nebo povolal za dědice osobu, která v době jeho smrti ještě neexistuje. Nicméně pro rozsáhlost tohoto tématu není možné obsáhnout veškerou uvedenou problematiku, a proto se dále v diplomové práci zaměřím pouze na základní problematické aspekty a především na platnou a účinnou právní úpravu.

6.1 Nakládání s pozůstalostí v době mezi smrtí zůstavitele a rozhodnutím orgánu veřejné moci

6.1.1 Společenství dědiců

Jak bylo psáno výše, rozlišuje se okamžik vzniku dědického práva, který může být různý, a jeho dospělosti. Mezi jednotlivými prvky tak vzniká určitý časový prostor, kdy v praxi dochází k nakládání s pozůstalostním jměním, avšak z právního hlediska je nejasné pod jaký institut lze takové jednání zařadit, zdali jde o výkon vlastnického práva či pouhou správu pozůstalosti. Ke konstrukci společenství dědiců směřuje § 1236 OZ. Jedná se o společenství osob vzniklé na základě zákonné dědické posloupnosti nebo jiné právní skutečnosti (závěti nebo dědické smlouvy). V rámci právní úpravy společenství dědiců se hovoří o výkonu vlastnických práv k majetku, který je součástí pozůstalosti, jednotlivými členy společenství. Naopak podle díkce § 1677 odst. 1 OZ vzniká správa pozůstalosti *ipso iure*. Tímto se OZ odchyluje od právní úpravy ABGB a VN37, podle nichž náležela dědicům v mezidobí pouze úschova pozůstalosti, a správci pozůstalosti se stávali teprve na žádost z rozhodnutí soudu. V tomto ohledu považuji právní úpravu OZ za nedůslednou, neboť vytvořila určitým způsobem nepřehlednou dvojkolejnost

pojetí nakládání s pozůstalostí, kdy část věnující se dědickému právu výslovně nestanovuje, že vzniká „spoluvlastnictví“, na druhou stranu výslovně zakotvila pouze správu pozůstalosti. Výkladem by se tak mohlo dojít k závěru, že výkon vlastnického práva k věcem, které jsou součástí pozůstalosti, náleží jen více dědicům. Tím by docházelo k nedůvodnému znevýhodnění, pokud by existoval jen jediný dědic. Ten by ze zákona takové oprávnění neměl.

Zákonodárce to v důvodové zprávě k §§ 1677 až 1681 odůvodňuje tím, že dědici sice nabývají dědictví již smrtí zůstavitele, ale přesto se v mezidobí na pozůstalost hledí jako na zvláštní majetkovou masu, kterou je třeba zejména v zájmu věřitelů podrobit zvláštnímu režimu. Dochází k výkonu prosté správy, nicméně dodává, že ujmou-li se správy dědici (nevyplyvá, zdali platí i pro jen jediného dědice) fakticky a bezprostředně tím způsobem, že jednotlivé majetkové kusy smísí se svým ostatním vlastnictvím, zpeněžují je a vůbec s nimi nakládají tak, že znemožní věřitelům domoci se zjištění, jaký je rozsah aktiv, která zůstavitel zanechal, nemohou se dovolávat výhod, jež by jinak měli ze soupisu pozůstalosti.⁹³

Např. Drápal k této problematice uvádí, že žádná osoba nesmí v mezidobí od smrti zůstavitele do pravomocného usnesení soudu zacházet s pozůstalostním jměním jako se svým, i kdyby mu skutečné dědické právo svědčilo. Taková osoba smí nakládat se jměním pouze jako správce pozůstalosti, pokud jí takové oprávnění náleží. Následně však uvádí v souladu s §1236 OZ o společenství dědiců, že každý z více dědiců má právo ke každé věci patřící do pozůstalosti jako ke své vlastní nejen s omezením dle § 1238 a 1239 OZ, ale také výkonem správy pozůstalosti a souhlasem soudu.⁹⁴ V takovém případě by jen jediný dědic neměl nárok se v mezidobí od smrti zůstavitele bránit proti protiprávním zásahům třetích osob do jeho práva prostřednictvím vlastnických či obdobných žalob tak, jak je tomu u společenství dědiců („spoluvlastnictví“).

Pokud přihlédneme k judikatuře, která je použitelná i pro současnou právní úpravu, dojdeme k závěru, že nejen některý ze spoludědiců, ale také i jen jediný dědic, se v době mezi smrtí zůstavitele a ukončením řízení o pozůstalosti může domáhat ochrany vlastnického práva.⁹⁵ Podává-li tedy žalobu byť i jen jediný dědic, jde především o ochranu jeho práva, a proto nelze jeho postup podřadit pouze pod pojem „správy pozůstalosti“.⁹⁶

⁹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012, s. 418 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁹⁴ DRÁPAL: *Občanský zákoník IV...*, s. 466-467.

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2001, sp. zn. 30 Cdo 1857/2001.

⁹⁶ SPÁČIL, ŠEŠINA: *Nabývání dědictví a vlastnické žaloby...*, s. 44.

V rámci právní úpravy OZ, ve vztahu k více dědicům, dochází k pojetí společenství dědiců (*communio incidens*) tak, jak jej znalo římské právo, kdy každý z více dědiců je univerzálním nástupcem zůstavitele a vzniká kvazi spoluvlastnický vztah „*sui generis*“ představovaný jednotlivými podíly dědiců z pozůstalosti.⁹⁷ Spoludědicové jsou až do vypořádání pravomocným usnesením soudu považováni za vlastníky celého majetku patřícího do pozůstalosti. Z právního jednání týkajícího se věcí nebo majetkových práv jsou oprávněni a povinni společně a nerozdílně, přičemž to, do jaké míry se podílejí na těchto právech a povinnostech, určují jejich dědické podíly.⁹⁸ V jistém ohledu docházelo v právu římském k odlišnému pojetí, neboť se společenství vztahovalo ke všemu, co patřilo k pozůstalosti vyjma pohledávek a dluhů, které byly dělitelné. Ty byly podle Zákona XII desek *ipso iure* rozděleny mezi jednotlivé dědice podle jejich podílů, kdy i důsledky z takovýchto závazků nastupovali u jednotlivých dědiců podle jejich podílů.⁹⁹

I přes existenci spoluvlastnického vztahu mezi více dědici není v průběhu řízení o pozůstalosti jisté, komu soud v usnesení potvrdí nabytí dědictví, tedy konkrétní části pozůstalosti, např. zejména pokud za řízení vznikl spor o dědické právo. Jeden z možných pohledů je, že k potvrzení nabytí tedy dochází zpětně ke smrti zůstavitele, popř. pokud došlo k odsunutí vzniku dědického práva, k okamžiku, kdy takové odsunutí pominulo. Přičemž veškerá právní jednání a jiné právní skutečnosti, které nastaly v mezidobí od vzniku dědického práva do dne právní moci usnesení, jdou ku prospěchu nebo k tíži toho, komu bylo potvrzeno nabytí dědictví.¹⁰⁰ Závěrem je nutné říci, že takováto konstrukce v praxi neobstojí. Lze to demonstrovat na několika příkladech. Představme si, že máme více dědiců, kteří dědí podle zákonné dědické posloupnosti rovným dílem, a v mezidobí mezi nimi existuje kvazi spoluvlastnický vztah, kdy jsou oprávněni a povinni společně a nerozdílně. Výsledkem řízení o pozůstalosti je potvrzení nabytí dědictví, jehož součástí by byl i podnik, který nabude jen jeden z nich s tím, že ostatním vyplatí jejich podíl. V mezidobí by však došlo v důsledku zanedbání společné správy k nehodě, která by zapříčila objektivní odpovědnost vlastníka podniku, který je součástí pozůstalosti. V takovém případě by byl povinen k náhradě škody nebo nemajetkové újmy pouze ten dědic, kterému bylo nabytí potvrzeno ke dni smrti zůstavitele, protože právě od tohoto okamžiku by byl jediným právoplatným vlastníkem. Nejen, že by se tím nerefletovala objektivní realita po smrti zůstavitele, ale docházelo by také k nedůvodnému znevýhodnění některých dědiců a především k objektivnímu snížení možnosti věřitele svou pohledávku

⁹⁷ Srov. REBRO, BLAHO: *Římské právo...*, s. 466.

⁹⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2001, sp. zn. 20 Cdo 1921/99.

⁹⁹ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 608.

¹⁰⁰ DRÁPAL: *Občanský zákoník IV...*, s. 466.

vymáhat. K takovému důsledku by docházelo, pokud by jakákoliv věc z pozůstalosti, k jejíž správě byli povinni spoludědicové, způsobila újmu a zakládala do budoucna nárok k její náhradě. Pro takové řešení by se jen stěží hledala opora v zákoně. Stejně tak v případě výnosů z nájemného za nemovité věci, které si spoludědicové v mezidobí dělili podle svých podílů, by docházelo k situaci, kdy by se jediným vlastníkem stal jeden z dědiců a ostatní dědici by museli přijaté výnosy vydat nazpět, protože jinak by se jednalo o bezdůvodné obohacení podle § 2991 a násl. OZ. Na základě těchto argumentů lze zavrhnout konstrukci deklaratorního potvrzování nabytí dědictví s účinky k okamžiku smrti zůstavitele, resp. vzniku dědického práva, v případě společenství dědiců. Je však na další diskusi, zdali je takové rozhodnutí deklaratorní či konstitutivní.

6.1.2 Zcizení dědictví

Institutem, kterým se zaručuje právo nakládat s podílem na pozůstalosti v mezidobí od vzniku dědického práva, je zcizení dědictví. Tento institut znalo již římské právo, avšak doba, po kterou jej dědic mohl od dědického nápadu využít, se v průběhu vývoje právních úprav lišila. Ihned na začátku je nutné poukázat na nedůsledné používání terminologie v § 1714 a násl. OZ, neboť předmětem zcizení není dědictví. Dědictví je až ta část pozůstalosti, jejíž nabytí je dědici soudem potvrzeno. To, co je zcizováno, tedy není dědictví, ale dědické právo dědice. V zásadě jde o situaci, kdy nedojde k uplatnění zásady univerzální sukcese, ale k nabytí práv a povinností vyplývajících z práva dědického způsobem, který je stanovený pro singulární sukcesí.

In iure cessio hereditatis, zvláštní pojem platný v klasickém právu římském. Namísto, aby zcizitel využil svého postavení a titulu k nabytí pozůstalostního jmění, převáděl toto své postavení na třetí osobu. Jak již bylo zmíněno, v římském právu se rozlišovaly dvě skupiny dědiců *heredes domestici* a *heredes extranei*, a protože dědici domácí nabývali dědictví *ipso iure* k okamžiku smrti zůstavitele, mohli převádět jednotlivé věci z dědictví singulárním titulem, ale podle úpravy závazkového práva a nikoliv za uplatnění institutu zcizení dědictví. *Heredes extranei* byli omezeni ve zcizení na dobu po smrti zůstavitele a před adicí, tedy do přijetí deferované pozůstalosti. V římském právu bylo možné provést *in iure cessio* buď prodejem, nebo darováním, tedy stejně jako dnes. Zcizitel a nabyvatel si mezi sebou museli upravit práva a povinnosti, jakoby se dědicem stal nabyvatel a nikoliv zcizitel. Zcizitel musel zejména převést na nabyvatele jednotlivá práva, vydat úplatu za jednotlivé věci, které *bona fide* zcizil před prodejem pozůstalosti, a vše, co přibýlo k dědictví. Rovněž musel dát náhradu za to, o kolik bylo dědictví zmenšené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti. Nabyvatel měl naopak povinnost převzít veškeré pozůstalostní závazky

a břemena, ale také např. nahradit zciziteli, co vynaložil k uspokojení věřitelů dědictví nebo odkazovníků, na pohřeb zůstavitelův nebo jinak pro dědictví.¹⁰¹ V právu justiniánském již nebylo možno prodat nebo darovat před adicí, ale až poté. Defacto se ale již nejednalo o zcizení dědictví, ale o singulární sukcesí provedenou zákonem stanovenými formami.¹⁰² Nicméně vyskytuje se i názor, např. podle Sommera, že právo z delace bylo zásadně nepřenosné, tedy nebylo ho možno ani zcizit, ani převést na jiného dědice.¹⁰³

Systematicky odlišně pojímal zcizení dědictví ABGB, který jej řadil mezi úpravu závazkového práva. Konkrétně v ustanoveních o odvážných smlouvách, kde bylo staveno naroveň smlouvě o sázce, losu, koupě naděje aj. Výslovně byla upravena pouze koupě dědictví, nicméně tehdejší judikatura dovodila i možnost bezplatného zcizení. Jinak byla úprava velmi podobná té současné s případnými rozdíly, které vyplývaly z odlišného pojetí pozůstalosti v období od smrti zůstavitele do nabytí dědictví. V případě společenství dědiců, tak nabyvatel vstupoval namísto zcizitele a stával se spoludědicem, který se případně podílel na společné správě pozůstalosti. V souvislosti se zcizením dědictví je nutné zmínit ještě poměrně zvláštní konstrukci, kterou přináší § 798 ABGB. Ten stanovuje, že to, jak daleko má soud z moci úřední po úmrtí rozhodovat a jakých lhůt má dbát, určují zvláštní právní předpisy procesní s tím, že ty také určují, co smí dědic, který má nárok vůči pozůstalosti, činit. Procesní předpisy pak upravovaly zcizení nebo zastavení pozůstalostních nemovitostí a svršků, postoupení pohledávek nebo přijímání peněz od dlužníků. Podmínkou k takovému jednání bylo dostatečné prokázání dědického práva, soudem svěřená správa pozůstalosti, ale také předpoklad, že taková opatření byla nařízena zůstavitelem v pořízení na případ smrti, nebo k náhradě nákladů nemoci a pohřbu zůstavitele nebo jiných nutných výdajů nebo k zamezení patrné újmy, která by mohla vzniknout zejména tím, že nelze uschovat svršky bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů.¹⁰⁴

Podle OZ se uzavírá smlouva o zcizení dědictví. Tato může být uzavřena bezprostředně po zůstavitelově smrti nebo s určitým odstupem. Z logiky věci nejpozději do potvrzení nabytí dědictví soudem. Jedná se o nový smluvní typ, které předchází občanské zákoníky neznaly, u něhož jsou hlavními inspiračními zdroji ABGB a především VN37, což je patrné z dikce § 678 a násl., které OZ téměř v plném rozsahu převzal. I tak jsou však některá ustanovení VN37 týkající se práv a povinností lépe a podrobněji zpracovaná. Nabyvatel vstupuje do práv a povinností náležejících k pozůstalosti, přičemž důvodová zpráva k tomu dodává, že tak může

¹⁰¹ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 597.

¹⁰² Srov. BONFANTE: *Instituce římského...*, s. 623-624.

¹⁰³ SOMMER: *Učebnice soukromého...*, s. 260.

¹⁰⁴ ROUČEK: *Komentář III*, s. 65, 494, 512.

učinit dvěma způsoby. Buď si nabyvatel vymění seznam práv a povinností¹⁰⁵, nebo dojde k uzavření smlouvy bez takového seznamu a bude se jednat o smlouvu odvážnou podle §§ 2756 a 2757 OZ. Smlouva odvážná, protože to, zdali nabyvatel nabude dědictví, zejména pokud se dědické právo zcizitele ukáže jako sporné či pochybné, jaký bude stav jmění v pozůstalosti, zejména v případě dluhů, a to, zdali nabyvatel za své peníze nabude protiplnění, které s uzavřením smlouvy očekával, je nejistou událostí. Zákon v § 1719 i pro tyto případy poskytuje nabyvateli ochranu tím, že stanovuje odpovědnost zcizitele za pravost svého dědického práva. Na kolik bude obsah převáděných práv a povinností konkretizován, bude záviset na tom, v jaké fázi řízení o pozůstalosti k uzavření smlouvy dojde.

Může docházet k situacím, kdy je zcizitel správcem pozůstalosti nebo její části před uzavřením smlouvy, stejně tak může být správcem až do potvrzení nabytí dědictví soudem. Zcizitel je pak k ochraně nabyvatele zavázán jako příkazník. Nabyvatel má naproti tomu povinnost nahradit zciziteli veškeré náklady, které vynaložil na pozůstalost, rovněž i náklady pohřbu a opatření pohřebiště. K ochraně věřitelů jsou zase oba zavázáni společně a nerozdílně. Uzavření smlouvy musí být bez zbytečného odkladu oznámeno soudu, tím dojde ke změně postavení nabyvatele dědictví, se kterým soud pokračuje namísto dědice. Je-li více dědiců, stává se nabyvatel spoludědicem, a tedy kvazi spoluvlastníkem pozůstalosti. Je také povinen splnit veškerá nařízení zůstavitele, jako splnění odkazu a příkazu. Bude vázán doložením času a také bude muset strpět správu zůstavitelem určeným správcem i působení vykonavatele závěti.

Předmětem jak úplatného, tak bezúplatného zcizení je dědické právo, které i přes existenci seznamu nemůže být redukováno pouze na aktiva a pasiva v něm uvedená. Pokud by nešlo o zcizení dědického práva, nespadlo by to již pod institut zcizení dědictví, ale šlo by jen o prodej nebo darování věcí z pozůstalosti. Nabyvatel tak zdědí veškeré pozůstalostní jmění, bez ohledu na to, zdali nebude některá věc nebo dluh v seznamu uveden z důvodu, že se objeví později, a to třeba až po potvrzení nabytí dědictví. Pokud bude nabyvatel jakoby jediným dědicem, bude mu potvrzeno nabytí dědictví a nikoliv vlastnictví věcí uvedených v seznamu. To je naopak možné pouze za situace, je-li dědiců více, a až na základě dohody o rozdělení pozůstalosti. I na základě takové dohody se však může stát vlastníkem i jiných věcí nebo naopak věcí menší či větší hodnoty než jsou uvedeny v seznamu. Východiskem pro tuto problematiku by mohlo být, aby se s takovými situacemi přímo počítalo už ve smlouvě, tedy alespoň v obecné rovině.

¹⁰⁵ Zákon záměrně uvádí pojem „seznam“, aby nedocházelo k zaměňování s pojmem výhrady soupisu pozůstalosti, přesto však Důvodová zpráva k §1714 až 1720 používá i pojmu soupisu.

Jednou z problematičkých otázek zcizení dědictví je také, zdali se může zcizitel do řízení navrátit jako dědic. Zejména, pokud si zcizitel ve smlouvě vymíní, že mu případně např. uvolněný podíl nebo pokud něco přibude ke zcizenému dědictví nebo ubude odkazovník. Podle komentářové literatury lze na tuto otázku odpovědět kladně. Tímto lze dojít i k závěru, že právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní je dělitelné a lze zcizit i „podíl z podílu“ na pozůstalosti. Jednalo by se nikoliv o reálnou část pozůstalosti, ale o ideální podíl. Nabyvatel by vstupoval do řízení o pozůstalosti na základě jím nabytého podílu z pozůstalosti a dědic by zůstával dědicem ve zbytku jím nezcizené pozůstalosti.¹⁰⁶

Z hlediska okamžiku nabytí dědictví a účinků rozhodnutí soudu, lze konstatovat, že zcizení dědictví nekoresponduje s konstrukcí nabývání dědictví k okamžiku smrti, což se odvíjí od rozdílného okamžiku vzniku dědického práva. Na základě skutečnosti, že v mezidobí dochází k nakládání s částmi pozůstalosti či rovněž k rozdělení pozůstalosti na základě dohody spoludědiců, lze dovodit, že zde není možný zpětný účinek potvrzení nabytí dědictví.

6.2 Transmise

Občanský zákoník výslovně stanovuje, že dědické právo vzniká smrtí zůstavitele a že na jeho základě nabývá dědictví jen ten dědic, kterému je usnesením soudu nabytí dědictví pravomocně potvrzeno. Osud pozůstalosti v mezidobí však může být proměnlivý, kdy vedle zcizení dědictví zákon pamatuje ještě na případy transmise. Jedná se o situace, kdy dědic sice přežije zůstavitele, avšak zemře dříve, než mu je nabytí dědictví potvrzeno. V takovém případě namísto původního dědice, transmitenta, nastupují jeho dědicové, označovaní jako transmissar.

Transmissio hereditatis má svůj původ v římském právu, přesto ani tam nebyla v průběhu vývoje úprava převodu práva z delace jednotná. Časem se vytvořila tři různá pojetí. V právu klasickém bylo vyžadováno zvláštní zprostředkování magistrátem. Podle pozdějších konstitucí především Theodosia II. a Valentiana III. (tzv. *transmissio Theodosiana*) docházelo k transmisi bez dalšího, jako je tomu dnes, i přesto, že podle zákona Papirova měly nenabyté podíly deláta připadnout státu jako odúmrtí, pokud by neexistoval ani ze zákona, ani ze závěti jiný dědic. Až Justinian zrušil ustanovení zákona Papirova, převzal transmisi, ke které pak docházelo automaticky, a vzhledem k zásadě uzavírání se v dědictví tuto problematiku ještě podrobněji rozpracoval (tzv. *transmissio Justiniana*). Např. stejně jako se dnes vyžaduje při nabývání dědictví

¹⁰⁶ ŠEŠINA: *Občanský zákoník...*, s. 618-620.

případně pouze projev vůle dědictví odmítnout, v římském právu se vyžadoval projev vůle dědictví přijmout a podle ustanovení Justiniána si mohl transmitent, povoláný at' už testamentem nebo ze zákona, vyžádat lhůtu ke zvážení (*tempus ad deliberandum*), jestli přijmout nebo ne, a jestliže pak zemřel před uplynutím lhůty, mohli se po zbytek této lhůty v dědictví uvázat jeho dědicové. Pokud si povoláný dědic pro sebe lhůtu nevyžádal a zemřel dříve, než uplynul jeden rok od okamžiku, kdy obdržel zprávu o delaci, mohli jeho dědicové namísto něj dědictví nabýt ve zbytku této lhůty. Zvláštním případem pak byla transmise na osoby jiné než transmisary. Jednalo se o tzv. *transmissio ex capite infantiae*, jestliže dědictví napadlo dítěti mladšímu 7 let, které zemřelo za dětství dříve, než se otcovský předeek v dědictví uvázal jeho jménem, nastupoval v delaci otcovský předeek, bez ohledu na to, zdali bylo dítě v jeho moci otcovské či *sui iuris*. Dále tzv. *transmisso ex iure patrio*, pokud se povoláný, který byl v moci otcovské, nechtěl uvázat v dědictví, přecházela delace právě na toho, v jehož otcovské moci se nacházel.¹⁰⁷

Hlavním inspiračním zdrojem se jeví být ABGB, ten rozlišoval, z důvodu odlišné konstrukce nabývání dědictví, transmissi v širším smyslu podle § 537, pokud transmitent zemřel před přikázáním pozůstalosti, a transmissi v užším smyslu podle § 809, pokud transmitent zemřel ještě před podáním dědické přihlášky. Jednalo se o přechod dědického práva, a pokud transmitent odmítl pozůstalost, transmise nenastala. Rozhodující byl poměr zůstavitele a transmitenta, jestliže ten podal přihlášku, byl jí vázán i transmisar, který jí případně nemohl ani měnit z bezvýhradné na přihlášku s výhradou soupisu, ani ji odvolat. Existovaly zde dvě pozůstalosti, a proto muselo dojít ke dvěma projednáním pozůstalosti. Rovněž zde existovaly dvě skupiny věřitelů, ale platilo, že žádná skupina neměla přednostní postavení. Transmise v širším smyslu dle § 537 byla považována za ustanovení generální ke speciálnímu dle § 809. U transmise v užším smyslu bylo možné, aby transmisar využil právo pozůstalost přijmout nebo odmítnout, ale také, aby zůstavitel zmařil transmissi, tím že ustanovil náhradníka. K této situaci však mohlo dojít pouze, pokud transmitent zemřel před podáním přihlášky. V případě, že zemřel po podání přihlášky a před odevzdáním pozůstalosti, nastala transmise v širším smyslu, bez ohledu na zůstavitelem stanoveného náhradníka.¹⁰⁸

Podle současné právní úpravy transmise nenastane, pokud transmitent ještě za života dědictví platně odmítne nebo pokud zůstavitel povolal transmitentovi náhradníka. Tak, jak to znalo již římské právo, ABGB a za předchozích občanských zákoníků bylo judikatorně dovozováno, stanovuje OZ v § 1488 přímo, že na transmisary přechází také právo dědictví odmítnout, zemřel-li transmitent ještě před uplynutím lhůty pro odmítnutí. Stejně jako transmisar

¹⁰⁷ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 595-596.

¹⁰⁸ ROUČEK: *Komentář III*, s. 28-29.

vstupuje do právního postavení transmitenta v případě odmítnutí, je vázán i tím, co transmitent již učinil, např. se může jednat o situaci, kdy byl povolán dědic vyrozuměn o právu výhrady soupisu a takového práva nevyužil. V takovém případě platí, že ten kdo nastupuje do řízení namísto dosavadního účastníka, musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jeho nástupu do řízení.¹⁰⁹ Odpovědnost transmisara za dluhy zůstavitele by tak nebyla omezena výší nabytého dědictví a buď by vstoupil i tak do právního postavení transmitenta, nebo by dědictví po něm mohl odmítnout.¹¹⁰

Podle mého názoru by v tomto ohledu bylo možné ještě jedno řešení, zejména s přihlédnutím k okamžiku nabytí dědictví. Vzhledem k současnému pojmání nabytí dědictví k okamžiku smrti zůstavitele by transmitent již tímto okamžikem nabýval dědictví, a jelikož by se projednávaly dvě pozůstalosti, po zůstaviteli a po transmitentovi, zařadila by se aktiva i pasiva po zůstaviteli do pozůstalosti po transmitentovi. Toto potvrzuje rovněž judikatura k OZ64, která dovodila, že dokud v řízení o pozůstalosti zůstavitele nebude vyřešena otázka, zda a jaký majetek transmitent zpětně ke smrti zůstavitele nabyl, soud přeruší řízení o pozůstalosti transmitenta.¹¹¹ Transmisar by pak měl přesto právo na výhradu soupisu pozůstalosti v řízení vůči transmitentovi, v jehož pozůstalosti by již bylo zahrnuto i dědictví nabyté po zůstaviteli a transmisar by se tak nemusel obávat odpovědnosti za dluhy převyšující aktiva z „pozůstalosti“, které jako dědictví nabyl.

Přesto je tato otázka problematická, neboť základem tradice institutu transmise je přechod dědického práva, nikoliv přechod vlastnického práva k pozůstalostnímu jmění (dědictví). Řešení otázek spojených s nabytím dědictví by se tak spíše měly přibližovat řešení otázek souvisejících se zcizením dědictví. Jedno z možných řešení by také mohlo být, že by transmisar nastupoval v dědické právo po transmitentovi, které by vzniklo k okamžiku smrti zůstavitele. V souladu se zásadou univerzální sukcese by pak měl nabýt dědictví právě transmisar, jelikož by mu v tu dobu náleželo rovněž dědické právo k pozůstalosti po zůstaviteli. Jinak řečeno by skutečně mělo dojít ke dvěma projednáním pozůstalosti, ale jako dvou různých zůstavitelů a nikoliv s tím, že se nejprve pozůstalostní jmění zůstavitele začlení do pozůstalostního jmění transmitenta.

¹⁰⁹ § 107 odst. 4 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 2 ZŘS.

¹¹⁰ FIALA, BEEROVÁ: *Občanský zákoník IV*..., s. 32.

¹¹¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 308/97.

6.3 Rozdělení pozůstalosti

Nedojde-li, v případě více dědiců, rozhodnutím soudu k vypořádání pozůstalosti způsobem, kterým dochází k „přeměně“ kvazi spoluvlastnictví společenství dědiců ve spoluvlastnictví dle § 1115 a násl. OZ, spočívá účel řízení o pozůstalosti v jejím rozdělení. To úzce souvisí s problematikou okamžiku nabytí dědictví, resp. s účinky rozhodnutí soudu, kterým je pozůstalost rozdělena. Dochází buď k rozdělení pozůstalosti a potvrzení nabytí dědictví právě podle takového rozdělení, nebo k potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů. K potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů dochází, až pokud dědicové neuzavřou dohodu o rozdělení ani nepožádají soud, aby mezi ně pozůstalost rozdělil. V takovém případě potvrzením soudu vznikne dědicům spoluvlastnictví ke všem věcem z dědictví a je nadále pouze na jejich vůli, zdali tento stav v budoucnu vyřeší dohodou anebo soudní cestou prostřednictvím žaloby o vypořádání spoluvlastnictví.¹¹² I podle představ zákonodárce nemá být vyžadováno, aby soud v každém případě rozhodoval o schválení dohody dědiců o rozdělení pozůstalosti. V zásadě by měl potvrzovat nabytí podle dědických podílů a k ingerenci by mělo docházet jen v případech, kdy jsou mezi dědici osoby pod zvláštní ochranou, jako člověk nesvéprávný, neznámý, nepřítomný nebo veřejně prospěšná právnická osoba či zřízená ve veřejném zájmu, anebo žádají-li o to dědici sami.¹¹³

K rozdělení může dojít podle nařízení zůstavitele nebo podle určení třetí osoby, kterou tím zůstavitel pověřil, nebo dohodou dědiců anebo rozhodnutím soudu na žádost dědiců. V případě porčení pro případ smrti OZ oproti předchozí právní úpravě výrazně upřednostňuje vůli zůstavitele. Vyplývá tak z § 1694 OZ, čímž se právní úprava odlišuje také od předlohy § 651 a násl. VN37, který upřednostňoval vůli dědiců. Dědici se mohou před soudem dohodnout, že si pozůstalost zcela nebo zčásti rozdělí i jinak, pokud to zůstavitel výslovně připustil. Podle nařízení zůstavitele se pozůstalost rozdělí, jestliže se dědické právo všech dědiců zakládá na porčení pro případ smrti (závěti nebo dědické smlouvě). Je možné rozdělit i jen část pozůstalosti, pokud však zůstavitel pořídil pro případ smrti jen o části pozůstalosti. Svůj původ má tato úprava v právu justiniánském. Dalším způsobem je určení třetí osobou, kterou zůstavitel pověřil. Pro ni platí rozsah, způsob a splnění podmínek rozdělení stejně jako u nařízení zůstavitele. Musí se jednat o osobu, které nesvědčí dědické právo po zůstaviteli a ani si na něj nečiní nárok, která nemá žádný zájem na rozdělení pozůstalosti a není ani zůstavitelův odkazovník. Takové osobě soud

¹¹² SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel (ed.). *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 412.

¹¹³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 104.

stanoví lhůtu k rozdělení pozůstalosti, přičemž nesplní-li svůj úkol včas, pověření zanikne. Soud také k osobou provedenému rozdělení nemusí přihlídnout, zdá-li se mu, že je zjevně nespravedlivé. Pokud nedojde k rozdělení podle nařízení zůstavitele nebo určení třetí osobou, zejména v případě zákonné dědické posloupnosti, mohou se na rozdělení dohodnout sami dědicové. Obligatoční podmínkou je, aby byla dohoda uzavřena všemi dědici a schválena potvrzením soudu o takovém rozdělení. Dohodu je možné uzavřít jen v řízení o pozůstalosti před soudem a musí se týkat veškerého majetku pozůstalosti, který není sporný. K majetku, který byl v řízení sporný, se nepřihlíží a rovněž nelze dohodou řešit budoucí nároky vzniklé z pozůstalosti. Uzavřená dohoda může být měněna, odvolána nebo nahrazena až do rozhodnutí pouze se souhlasem všech dědiců. Posledním způsobem je rozdělení soudním rozhodnutím, nedojde-li k dohodě o rozdělení a požádají-li o to všichni dědicové. Při rozdělování soud vychází z výkazu za řízení zjištěného majetku pozůstalosti, ledaže by se k němu pro spornost nepřihlíželo. Ve výkazu se uvedou dědické podíly vyjádřené v penězích, případně modifikované o zápočty a vypořádání provedené podle § 1698 OZ, a ceny jednotlivých věcí z pozůstalosti. Soud pak rozdělí jednotlivé věci podle hodnoty odpovídající výši podílu dědice a případný rozdíl se vypořádá náhradovou pohledávkou.¹¹⁴

Právní úprava rozdělení pozůstalosti OZ je ze všech komparovaných právních úprav nejpodrobněji zpracovaná. Je patrné, že vychází především z Vládního návrhu z roku 1937, který zase vychází z úpravy ABGB, i tento však svým rozsahem značně překračuje. Naopak vůbec nenavazuje na úpravu předchozích občanských zákoníků, protože vlastně není na co navazovat. Střední zákoník institut rozdělení pozůstalosti vůbec neznal a OZ64 mu věnoval pouhý jeden paragraf, v němž stanovil, že je-li více dědiců, vypořádají se u soudu mezi sebou o dědictví dohodou, a pokud ta neodporuje zákonu nebo dobrým mravům, soud ji schválí. Tedy vyžadoval, aby v každé dědické věci, kde byl majetek k dělení, byl učiněn pokus o dědickou dohodu.¹¹⁵ Jak římské právo, tak ABGB používalo nesprávně pojmu rozdělení dědictví, namísto rozdělení pozůstalosti. Úprava rozdělení dědictví v římském právu souvisela se zrušením společenství dědiců soudní cestou prostřednictvím žaloby *actio familiae erciscundae*. Mimo rozdělení pozůstalosti umožňovala i vypořádání vzájemných obligačních nároků spoludědiců, které vznikly ze společenství mezi dědici. Jednalo se zejména o náhradu nákladů, které vynaložil některý z dědiců ve prospěch pozůstalosti, o nárok na poměrné vydání toho, co dědic získal z pozůstalosti, nebo o nárok na náhradu škody, za niž je odpovědný některý ze spoludědiců.

¹¹⁴ DRÁPAL: *Občanský zákoník IV...*, s. 561-565.

¹¹⁵ ŠEŠINA: *Občanský zákoník...*, s. 555.

Obdobně nalezneme úpravu poměrů mezi spoludědici i v OZ.¹¹⁶ Dále se střetávaly dva názory, Pauluse a Ulpiana, zdali lze rozdělit dědictví pouze mezi všemi spoludědici a zároveň do všech částí dědictví, nebo jen mezi některými s tím, že by u ostatních nadále trvalo spoluvlastnictví, které by mohlo být později zrušeno žalobou *actio communi dividundo*. A právě Ulpianovu teorii o přípustnosti rozdělení dědictví i mezi několika dědici převzal Justinian.¹¹⁷

Podle ABGB bylo možné rozdělení dědictví, které se považovalo za společnou věc buď soudní cestou, nebo mimo soud, avšak i takové muselo být schváleno pozůstalostním soudem, aby mělo právní účinky soudního smíru. Mohlo k němu dojít před odevzdáním dědictví, v takovém případě muselo být v odevzdací listině respektováno. Zajímavým způsobem byla vyřešena ochrana věřitelů, pokud se dědicové dohodli na stanovení jiných podílů, než které odpovídaly jejich dědickým přihláškám, odpovídali věřitelům, nikoliv podle rozdělení uvedeného v odevzdací listině, nýbrž podle podílů přihláškových.¹¹⁸ Taktéž mohlo dojít k rozdělení po odevzdání. To však nebylo přípustné, pokud o něj požádal jen jeden ze spoludědiců. Stejně jako dnes musela být respektována zůstavitelova vůle v podobě nařízení zůstavitele. Pokud by s nimi byla dohoda dědiců v rozporu, nesměl ji soud schválit. Na rozdíl od současné právní úpravy se fyzicky dělitelné součásti pozůstalosti přikazovaly do výlučného vlastnictví jednotlivých dědiců podle jejich podílů a rovněž i ty nedělitelné, u nichž se dědicové mezi sebou dohodli, komu případnou do výlučného vlastnictví s tím, že ostatní vyplatí. Pokud by se dědicové u fyzicky nedělitelných věcí nedohodli, zakládalo by to spoluvlastnictví tvořené dědickými podíly.¹¹⁹ Nutno dodat, že pouhým rozdělením společné věci ještě na spoludědice nepřecházelo vlastnické právo k reálné části pozůstalosti, která mu byla přidělena. Rozdělení společné věci bylo pouze titulem k nabytí výlučného vlastnického práva k reálné části pozůstalosti, který musel být doplněn o nabývací způsob, kterým bylo odevzdání.¹²⁰ Není tedy pochyb o konstitutivních účincích odevzdání dědictví.

Důležitou otázkou, která připadá v úvahu, je, zdali i v případě rozdělení pozůstalosti mezi dědice trvá společenství dědiců až do pravomocného potvrzení nabytí dědictví. Zejména, pokud by mělo dojít k rozdělení z vůle zůstavitele a ta byla dědici respektována anebo pokud zůstavitel ponechal možnost, aby si dědicové rozdělili pozůstalost zcela či zčásti jinak. Přitom to, zdali se dědicové takto rozhodnou, je jasné až při skončení řízení o pozůstalosti. Odpověď bude v obou případech kladná, neboť v zákoně nenajdeme oporu pro opačné řešení a také, pokud zohledníme

¹¹⁶ Srov. § 1698 OZ.

¹¹⁷ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 608-609.

¹¹⁸ ROUČEK: *Komentář III*, s. 563.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 511-512.

¹²⁰ ROUČEK: *Komentář III*, s. 633.

skutečnost, že dochází pouze k rozdělení aktiv a u pasiv trvá dlužnická solidarita, byť s omezením pro věřitele v případě výhrady soupisu, bylo by nelogické, aby se právní poměry vyplývající z téhož pozůstalostního jmění takto rozcházely.¹²¹

V rámci institutu rozdělení pozůstalosti lze dojít k závěru, že není možné využít konstrukci deklaratorního účinku potvrzení nabytí dědictví *ex tunc*, a tím spíše ani v případě rozhodnutí soudu o rozdělení pozůstalosti na žádost všech dědiců. Na základě výše uvedeného je patrné, že každý dědic nabývá jako dědictví jen to, co mu na základě rozdělení pozůstalosti skutečně připadlo, bez ohledu na to, jaká byla hodnota jeho podílu ke dni smrti zůstavitele. Z toho lze vydedukovat, že se jedná o účinky *ex nunc*, ale přesto je nejasné, jestli je potvrzení nabytí dědictví skutečně jen deklaratorní povahy.

Obecně je základem konstitutivního rozhodnutí založení, změna nebo zánik práv, oprávněných zájmů a povinností osob. Tedy i v případě, že nedochází k rozdělení pozůstalosti, ale ke změně pouhého kvazi spoluvlastnictví společenství dědiců, z mezidobí od vzniku dědického práva do pravomocného potvrzení, ve spoluvlastnictví „normální“, dochází k naplnění těchto obecných znaků konstitutivního rozhodnutí. Tím spíše, pokud jsou jednotlivé části pozůstalosti, již jako dědictví, rozdělovány do výlučného vlastnictví. Na druhou stranu zákon za účelem ochrany věřitele zakládá po vzoru VN37 jakousi dvojkolejnost, kdy právě u rozdělení pozůstalosti ponechává dlužnickou solidaritu ve výši původních podílů, což by naopak podporovalo tvrzení, že dochází k pouhému deklarování nabytí dědictví. Jak bylo již poznamenáno, okamžik nabytí dědictví by měl být stanoven hmotněprávní úpravou, nikoliv procesní, a přestože v § 185 ZŘS směřují účinky rozdělení k okamžiku vzniku dědického práva, lze uzavřít, že alespoň rozhodnutí o rozdělení pozůstalosti na žádost by mělo mít konstitutivní účinky k okamžiku právní moci takového rozhodnutí a je dále na zákonodárci, aby v případné novelizaci reflektoval objektivní realitu a mimo jiné i přesvědčení veřejnosti, že se dědictví nabývá z rozhodnutí notáře, jako soudního komisaře.

6.3.1 Vady dědictví a nahodilá zkáza pozůstalosti nebo její části dle OZ

Právě s problematikou rozdělení pozůstalosti budou ve většině případů spjaty situace, kdy v mezidobí po dědickém nápadu dojde k nahodilé, popř. zaviněné zkáze věci, která je součástí pozůstalostního jmění nebo bude některému z dědiců přidělena věc vadná. Nejprve si musíme definovat pojem vady. Půjde jak o vady právní, tak vady faktické. Za vadu by mělo být

¹²¹ Shodně též SPÁČIL, ŠEŠINA: Nabývání dědictví a vlastnické žaloby..., s. 42.

považováno vše, co snižuje využitelnost věci, dále také, nebude-li dědici přidělena věc ve správném rozsahu, např. u výměr pozemků, jakosti a provedení tak, aby mohla sloužit svému obvyklému účelu, nebo mu bude přidělena věc jiná nebo nastane-li v rámci provádění zápočtů na podíly dědiců dle §§ 1663, 1693 nebo 1698 chyba v oceňování. Rovněž v případě věci, u které je sporné vlastnické právo k ní a třetí osoba, která své vlastnické právo uplatňuje, spor vyhraje a dědic tak o věc přijde, nebo u níž vada spočívá v existenci práv třetích osob, kterými je věc obtížena.¹²²

Případ nahodilé zkázy věci OZ výslovně neupravuje, nicméně lze analogicky dovodit, zejména s přihlédnutím k právním poměrům společenství dědiců výše řešeným, zařazení nahodilé zkázy věci mezi vady pozůstalostního jmění s možnou aplikací § 1699 odst. 2 OZ, který platí pro všechny případy rozdělení pozůstalosti, a podle něhož dědic zkrácený na svém podílu přidělením vadné věci má vůči spoludědicům právo na náhradu toho, oč byl vadou zkrácen.¹²³ V případě OZ se tak uplatňuje zásada, že náhoda stíhá vlastníka, v případě společenství dědiců tak poměrně všechny dědice. Proto i případy, kde by mohlo docházet k interpretačním problémům, které by s sebou přinášelo nařízení zůstavitele, aby některý z dědiců nabyl konkrétní věc, lze řešit tímto výkladem.

Problematika nahodilé zkázy a vad pozůstalosti se neomezuje pouze na tyto případy. Souvisí rovněž s právními poměry nepominutelných dědiců, s darováním pro případ smrti a darováním za života zůstavitele a povinností kolace. Také především s úpravou odkazů, kdy v některých případech dochází k prolínání tohoto institutu s problematikou nabytí dědictví, neboť je nejednoznačné, jakým způsobem určité otázky řešit. Dochází tak k výkladům, kterými se do značné míry obě úpravy sblíží nebo by sblížovat měly.¹²⁴ Je také možné, aby docházelo ke kumulaci těchto sporných otázek, stejně jako se situacemi řešenými v předchozích kapitolách nebo například se svěřenským nástupnictvím.

¹²² Srov. ŠEŠINA: *Občanský zákoník...*, s. 563.

¹²³ Srov. HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 6, s. 6.

¹²⁴ Tamtéž, s. 7.

Závěr

Cílem mé práce bylo zanalyzovat a srovnat koncepci nabývání dědictví podle platné a účinné právní úpravy, nejen s úpravou platnou v minulosti na území České republiky, ale i s kořeny takové právní úpravy vůbec. Nicméně vzhledem k tematické provázanosti nebylo možné obsáhnout veškerou související problematiku, a proto jsem se nevěnoval zvláště jednotlivým delačním důvodům a práce je tak nutně zjednodušující. Právě proto jsem zabýval pouze základními problematickými aspekty nabytí dědictví se zaměřením na současnou právní úpravu. Důraz byl kladen především na zodpovězení hypotetických otázek vyřčených v kapitole čtvrté této práce za pomoci závěrů, ke kterým jsem došel při zkoumání problematických aspektů nabytí dědictví. Vedle toho bylo také stěžejním úkolem prostřednictvím vhodné argumentace vycházející z historické interpretace vybraných institutů dědického práva buď potvrdit, nebo vyvrátit dosud existující teoretická východiska pro okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti nebo její části, a zejména pro význam rozhodnutí orgánu veřejné moci v řízení o pozůstalosti.

Na otázku, kdo je v období mezi smrtí zůstavitele a potvrzením nabytí dědictví usnesením soudu vlastníkem pozůstalosti, popř. jejích jednotlivých částí, nám OZ bohužel přímou odpověď nedává. Rovněž není jasné jaké účinky má soudní rozhodnutí, neboť tato stěžejní okolnost není ani náznakem hmotněprávně upravena a je nesprávně přenechána úpravě procesní v ZŘS. Je zřejmé, že zcela bez významu nezůstane odlišování vzniku dědického práva, jako titulu, a rozhodnutí soudu, jako způsobu nabývání. Přičemž, ať už se uplatní jakákoliv koncepce, bez těchto dvou prvků zároveň nikdy k nabytí dědictví nedojde. Interpretační potíže pak s sebou přináší právě usnesení, kterým se potvrzuje nabytí dědictví, neboť alespoň takovýmto způsobem OZ tuto skutečnost nazývá. Může být takřka bez významu za použití právní fikce nabytí dědictví ke smrti zůstavitele tak, jak jí stanovovala dikce OZ64, avšak s tím souvisí otázka, zdali je skutečně možné, aby někdo nabyl vlastnické právo, když se v obecné rovině neví, o koho se jedná, tedy kdo je dědic, ani jaký majetek zdědil, což je pro nakládání s takovým majetkem v mezidobí zásadní okolnost pro učinění závěru, zdali se nemá jednat pouze o správce pozůstalosti nebo např. vykonavatele závěti. Druhou variantou by pak bylo, považování rozhodnutí za tak významnou skutečnost, jak to vyplývalo z úpravy ABGB, zejména jeho účinky a okamžik, ke kterému se tyto váží. I takovým způsobem se prostřednictvím účinku *ex tunc*, v zásadě k okamžiku smrti zůstavitele, lze dostat k řešení předešlému. Nicméně přesto, že

takové řešení nemusí ve všech případech zohledňovat objektivní realitu nastalou od smrti zůstavitele, alespoň zde dochází k zohlednění, že vznik dědického práva nemusí vždy splývat s okamžikem smrti zůstavitele. Jinak by tomu bylo v případě účinků *ex nunc*, čímž by docházelo vždy k zohledňování průběhu času a objektivní reality od smrti zůstavitele po právní moc rozhodnutí. Je však jasné, že není možné, aby docházelo k nabytí dědictví ke dni smrti zůstavitele, pokud by dědické právo dotyčného vzniklo, jak plyne z kapitoly šesté, někdy později. Pro takové řešení by se nenašla opora v zákoně, a pokud by se přesto nějakým způsobem dospělo ke kladnému závěru, mělo by takové rozhodnutí zcela nepochybně konstitutivní účinky.

Ze srovnávání jednotlivých právních úprav je patrné, že hlavními inspiračními zdroji byly ABGB a Vládní návrh z roku 1937, nicméně i přes tuto skutečnost se právní teorie v nejzásadnějších otázkách upíná k řešením, která koncepčně navazují na právní úpravu OZ64 s tím, že podkladem pro rozhodování soudů by nadále měla být judikatura z období před 1.1.2014, tedy datem, kdy nabytí účinnosti OZ. V současné době se podle převládající teorie vychází z toho, že se u nás až do roku 1950 uplatňoval institut ležící pozůstalosti reprezentovaný rakouským modelem nabývání dědictví, jako její jediná možná konstrukce. Závěr o ležící pozůstalosti však naprosto ignoruje výklad práva římského, ze kterého paradoxně rakouský model čerpal inspiraci, a na jehož principech rakouský zákonodárce právní úpravu vystavěl. A tak se mimo jiné nesprávně uvádí, že naše dědické právo vycházelo z koncepce, kdy se až do rozhodnutí o odevzdání pozůstalosti dědici hledělo na pozůstalost jako na majetek náležející stále zůstaviteli, ačkoli je při důkladnějším zkoumání rakouského práva zřejmé, že tomu tak není. Konkrétně ve spojení s § 547 ABGB, který sice stanovuje, že se pozůstalost v mezidobí považuje za stále jakoby vlastněnou zůstavitelem, se právníci té doby shodovali, že pozůstalost byla určitou dobu bez pána, avšak tato doba trvala pouze do podání přihlášky, nikoliv až do rozhodnutí o odevzdání soudem, jak je tvrzeno. A proti této koncepci se zdánlivě správná historická interpretace institutu nabývání dědictví vymezuje přijetím právní úpravy středního zákoníku občanského a OZ64, a poněkud nešťastně i úprava OZ, kde se podle dosud převažujícího mínění nabyvá již smrtí zůstavitele s možností dědictví odmítnout dle § 1485 a pouze s deklaratorními účinky rozhodnutí.

Po bližším přezkoumání této problematiky jsem dospěl k závěru, že je skutečně nutné striktně rozlišovat pojem pozůstalost a dědictví, kdy právě pomocí používání správné terminologie se lze vyvarovat interpretačních chyb souvisejících s nakládáním s pozůstalostním jměním po smrti zůstavitele. Právě tak lze například vyvrátit tvrzení, že dochází k právní fikci nabytí dědictví k okamžiku smrti postavenou na argumentu, že pokud dojde k odmítnutí dědictví,

hledí se na dědice jako by dědictví nikdy nenabyl. Ve skutečnosti lze totiž odmítnout pouze právo na pozůstalost, nikoliv dědictví. To bychom se již pohybovali v době po usnesení o potvrzení nabytí dědictví. V takovém případě by do postavení odmítnuvšího dědice vstupovala další osoba tak, jako například u zcizení dědictví nebo transmise. Proto se mi ustanovení OZ o tom, že se na dědice hledí jako by nikdy dědictví nenabyl, zdá nadbytečné a nijak nepodporuje závěr, že se nabývá smrtí zůstavitele. V tomto ohledu, stejně jako v otázce vzniku dědického práva, společenství dědiců a správy pozůstalosti, ve spojení s instituty transmise, zcizení dědictví a dalšími, považuji úpravu OZ za nedůslednou. Bylo by vhodné, aby právní úprava počítala s možnou aplikací těchto institutů již formulací obecných ustanovení. Nicméně právě díky problematickým aspektům nabytí dědictví je zřejmé, že není možné, aby mělo rozhodnutí zpětný účinek a nerefletovalo tak objektivní realitu, která nastává po smrti zůstavitele, a to ani v případě jediného dědice. Přestože v současné praxi dochází notářem pouze k potvrzení stavu ke dni smrti zůstavitele a taková činnost je pro něj jistě jednodušší, objektivně dochází ke kvalitativním i kvantitativním pohybům na straně pozůstalostního jmění, ať už tím, že k pozůstalosti něco přibude, ubude, změní se poměry mezi spoludědici či je s ní určitým způsobem nakládáno, a na základě takového stavu by měli rozhodovat spíše s účinky *ex nunc*.

Právě nedůsledná právní úprava neumožňuje učinit závěr o tom, zdali má rozhodnutí soudu konstitutivní nebo deklaratorní účinky. Ve prospěch konstitutivních účinků hovoří rozdělení pozůstalosti v případě společenství dědiců, zejména pokud jsou přidělovány jednotlivé věci do výlučného vlastnictví. Argumentem pro konstitutivní rozhodnutí by mohlo být, pokud by dědicové byly od smrti zůstavitele *ex lege* jen správci pozůstalosti nebo ještě lépe jen na žádost z rozhodnutí soudu. Naopak skutečnost, že dochází k nakládání s pozůstalostí již v mezidobí, a nejspíše se nejedná jen o pouhou správu pozůstalosti, podporuje závěr, že má rozhodnutí pouze deklaratorní charakter s tím, že k nabytí vlastnického práva k věcem, které tvoří pozůstalost, dochází k okamžiku vzniku dědického práva. Na tomto místě se jeví potřeba změny § 1479, např. po vzoru ABGB, aby se počítalo i s odlišným okamžikem dědického nápadu a tím se zamezilo interpretačním problémům. V každém případě teprve následující roky odhalí použitelnost nových institutů v praxi, ucelí se výklad a názory na okamžik nabytí dědictví.

Seznam použitých zdrojů

a. Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř. z., účinný ke dni 31. prosince 1950.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, účinný ke dni 31. března 1964.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinný ke dni 31. prosince 2013.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

b. Monografie

- BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Přel. J. Vážný. 9. vyd. Brno: ČSL. akad. spol. Právnický, 1932. 745 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva*. 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 1927. 656 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V, Právo dědické*. 3. doplněné vyd. Praha: Všehrd, 1937. 158 s.
- MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: Právní poradce pro každého*. Praha: Informatorium 1993. 166 s.
- RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. VII. nezměněné vyd. Praha: Česká akademie pro vědy slovesnost a umění, 1922 (reprint: ASPI, 2008). 340 s.
- REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímské právo*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 522 s.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012. 1020 s.
- SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II., Právo majetkové*. Praha: Nákladem vlastním, 1935 (reprint: Wolters Kluwer, 2011). 356 s.
- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací právní vědy*. Část 1. Praha: Bursík & Kohout, 1905 (reprint: Wolters Kluwer, 2014). 155 s.
- UNGER, Joseph. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts VI. Das österreichische Erbrecht*. 4. Aufl. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1894. 400 s.

c. Komentáře

- ELIÁŠ, Karel (ed.). *Velký akademický komentář – 1. svazek*. 3. vyd. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír (eds.). *Občanský zákoník IV. Dědické právo. (§1475-1720). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. 633 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (eds.). *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 3. díl*. Praha: Linhart, 1936. 680 s.
- SVOBODA, Karel (ed.). *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. 1032 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef (eds.). *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2014. 696 s.
- ZEILLER, Franz Edler von. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*. 2,2. Wien: Geistinger, 1812. s. 377-922.

d. Články v časopisech

- DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8-12.
- ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97-104.
- HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 9, s. 305-310.
- HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 6, s. 3-7.
- KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 6, s. 22-24.
- RANDA, Antonín. Vládní osnova zákona, kterýmž se upravuje nabývání dědictví. Zpráva komise „právníké jednoty“, zřízené k tomu, aby dala své zdání o jmenované právě osnově. *Právník*, 1868, roč. 7, s. 125–134.
- SPÁČIL, Jiří, ŠEŠINA, Martin. Nabývání dědictví a vlastnické žaloby dědiců v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 2, s. 39-44.

e. Internetové zdroje

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.
- Návrh občanského zákoníku z r. 1937 a důvodová zpráva [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, [cit. 21. června 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm>.

f. Judikatura

- Rozhodnutí Gl. U. 1498, citováno dle ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (eds.). *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 3. díl*. Praha: Linhart, 1936, s. 49.
- Rozhodnutí Gl. U. 2500, Gl. U. N. F., citováno dle ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (eds.). *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 3. díl*. Praha: Linhart, 1936, s. 55.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. října 1929, sp. zn. R I 697/29.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. června 1981, sp. zn. 4 Cz 18/81.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2001, sp. zn. 30 Cdo 1857/2001.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2001, sp. zn. 20 Cdo 1921/99.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 308/97.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou okamžiku nabytí dědictví dědicem, tedy okamžikem přechodu vlastnického práva k předmětu pozůstalosti na právního nástupce, včetně samotných principů dědění. Věnuje se popisu a srovnání současné právní úpravy nabývání dědictví s úpravou historickou, platnou na našem území, a také výkladu, jakým způsobem lze po smrti zůstavitele nakládat s jednotlivými částmi pozůstalostního jmění, právních poměrů mezi spoludědici a vztahu k věřitelům zůstavitele. Zaměřuje se na stěžejní právní úpravy, jako obecný zákoník občanský z roku 1811, meziválečná osnova nazvaná Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník z roku 1937 a občanské zákoníky z let 1950 a 1964, které jsou hlavními inspiračními zdroji současné právní úpravy, a jejichž výklad a judikatura může plnit v mnohých případech pomocnou úlohu při rozhodování soudů i v dnešní době.

Prostřednictvím problematických otázek, které v praxi vyvstávají při uplatnění některých přidružených institutů dědického práva, jako například transmise, zcizení dědictví nebo pokud je přidělená věc vadná nebo dojde v mezidobí, od smrti zůstavitele do rozhodnutí, kterým se potvrzuje nabytí dědictví, k nahodilé zkáze věci, se snažím dospět k závěru, která z existujících koncepcí nabývání dědictví je ta nejplatnější.

Abstract

The Diploma thesis deals with the issue of the moment of acquisition of inheritance by the heir, i.e. the moment of the transfer of title to the subject of the inheritance to the successor, including the very principles of succession. The thesis is dedicated to a description and comparison of current legislation of inheritance acquisition with a historical legislation valid in the territory of the Czech Republic and also to interpretation how to deal with individual parts of the inheritance after the testator's death, of legal relations among co-heirs and of relations to the creditors of the testator. The thesis focuses on a crucial legislation such as the General Civil Code of 1811, interwar draft called the Governmental bill by which the Civil Code of 1937 is published and the Civil Codes of 1950 and 1964, which are the main inspirational sources of the current legislation and whose interpretation and case law can play a decisive role in court decision-making even today.

Through the problematic questions that arise in practice in the application of some affiliated institutes of inheritance law, such as transmission, transfer of inheritance, or if the assigned thing is defective or the accidental destruction of the thing occurs in the meantime (from the death of the testator to the decision confirming the acquisition of the inheritance), the thesis seeks to conclude which of the existing concepts of inheritance acquisition is the most valid.

Seznam klíčových slov

Dědické právo, dědictví, pozůstalost, hereditas iacens, nabytí dědictví, přechod pozůstalosti, principy dědění, dědic, zůstavitel, nakládání s pozůstalostí, společenství dědiců, zcizení dědictví, transmise, rozdělení pozůstalosti, vady dědictví, nahodilá zkáza věci, římské právo, obecný zákoník občanský, střední zákoník občanský, Vládní návrh z roku 1937

The list of keywords

Law of inheritance, inheritance, heritage, hereditas iacens, acquisition of inheritance, transfer of heritage, principles of succession, heir, testator, to deal with inheritance, heir association, transfer of inheritance, transmission, separation of inheritance, defects of inheritance, accidental destruction of the thing, Roman law, Middle Civil Code, General Code Civil, Governmental draft of 1937